

TARTU RIIGLIK ÜLIKOOI

M. LOIM

Põllumajanduse
ÕKONOOMIKA
I

TARTU 1961

A-24102

TARTU RIIKLIK ÜLIKOO

RAAMATUPIDAMISE KATEEDER

M. LOIM

Põllumajanduse
ÖKONOOMIKA
I

TARTU 1961

Тартуский государственный университет
ЭССР, г. Тарту, ул. Юликооли, 18

М. Лойм

ЭКОНОМИКА СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА
На эстонском языке

2

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu

52693

Vastutav toimetaja A. Kadak
Korrektor E. Võhandu

=====

TRÜ rotaprint 1961. Trükipoognaid 4.
Tir. 400 eks. MB 07323. Tell. nr. 575.

Hind 13 kop.

S a a t e k s .

Käesoleval ajal puudub kokkuvõtlik eestikeelne materjal sotsialistliku põllumajanduse ökonoomika kursuse kohta. Eriti vähe on eestikeelset materjali üksikute tootmisharude ökonoomika probleemide osas ning olemasolev esineb mitmes eri allikas, mis raskendab nende kasutamist üliõpilaste poolt.

Antud õppevahend püüab osaliselt täita nimetatud lünka, koondades endasse peamised teravilja- ja loomakasvatuse ökonoomikaga seoses olevad probleemid.

Antud teemadega seotud küsimuste sügavamaks omandamiseks on vajalik kasutada täiendavalt NLKP Keskkomitee pleenumite materjale alates 1953. aastast, ajakirju "Sotsialistlik põllumajandus" ja "Экономика сельского хозяйства" ning õpikut И. С. Кувшинов, М. Н. Гумеров и Я. А. Ловков "Экономика социалистического сельского хозяйства", Москва 1959.

Õppevahend "Põllumajanduse ökonoomika I" on mõeldud kasutamiseks Majandusteaduskonna kaubandus- ja rahandusharu nii statsionaarsetele kui ka mittestatsionaarsetele üliõpilastele lühikursuses "Sotsialistliku põllumajanduse ökonoomika".

Tartu, jaanuar 1961.

A u t o r .

T e e m a .

TERAVILJA TOOTMISE ÕKONOOMIKA.

I. Teravilja tootmise tähtsus Nõukogude Liidu majanduses.

Teravilja tootmisel on keskne koht kogu sotsialistliku põllumajandusliku tootmise süsteemis. Kogu sotsialistliku ülesehitustöö perioodil on olnud teravilja tootmise laiendamine Nõukogude Liidus üheks tähtsamaks rahvamajanduslikuks probleemiks. Teravili on riigi majandusliku võimsuse allikaks ja kogu põllumajandusliku tootmise aluseks.

Rääkides teravilja tähtsusest rahvamajanduses, näitas V. I. Lenin juba 1921. aastal, et "alles siis, kui töölisriik on küllaldase toitlusfondi faktiline valdaja, suudab ta majanduslikus suhtes seista kindlalt omal jalal, tagada suur-
tööstuse kas või aeglase, kuid järjekindla taastamise, luua korrapärase finantssüsteemi".¹

Teravilja tähtsusest saab selgema ülevaate, kui vaadelda, milliseks otstarbeks teravilja kasutatakse.

Esiteks, teraviljal on tähtis koht toiduainena. Iga inimene peab aastas keskmiselt tarvitama leiva ja saiana 145 - 150 kg, tangude ja muude jahutoodetena 25 - 30 kg, seega kokku vahetult teraviljasaadusi 170 - 180 kg (umbes 11 puuda).

¹ V. I. Lenin, Teosed, 32. kd., Tallinn 1955, lk. 434.

Peale selle on teraviljal aga küllaltki suur osatähtsus ka teiste toiduainete, nagu maiustused jne. koostisosana.

Üksnes selleks otstarbeks kuluks 216 miljonilise elanikkonna vajaduste rahuldamiseks umbes 2,8 - 3,0 miljardit puuda teravilja.

Teiseks, teraviljal on tähtis koht söödana loomakasvatuses. Teravilja tähtsus söödana suureneb aga veelgi, seoses grandicosssete ülesannetega, mis seisavad loomakasvatuse ees käesoleval seitsesaastakul. Just sellest seisukohast lähtudes on teraviljamajandusel Nõukogude Liidu majanduselus, elanikkonna vajaduste rahuldamise parandamise seisukohalt eriti suur tähtsus.

Kolmandaks, teraviljal on tähtis koht ka tööstusliku toorainena. Ta on lähteaineks mitmesuguste tööstussaaduste tootmisel nagu piiritus, õlu jne. Ka selleks otstarbeks vajatakse küllaltki suures koguses teravilja.

Neljandaks, vajab riik teravilja riiklike reservide täiendamiseks ja väliskaubanduse arendamiseks.

Kõik see esitab Nõukogude Liidu teraviljamajandusele väga suured nõuded, suuremad kui ühegi teise põllumajandusliku kultuuri või saaduse osas.

Teraviljad liigitatakse, lähtudes nende majandusliku kasutamise otstarbest, kahte põhirühma:

- 1) toiduteraviljad,
- 2) söödateraviljad.

Niisugusel teraviljade liigitamisel lähtutakse sellest, milliseks otstarbeks, kas toiduks inimestele või söödaks loomadele, üht või teist teravilja põhiliselt kasutatakse.

Nii näiteks kuuluvad meil kasvatatavatest peamistest teraviljadest toiduteraviljade hulka nisu, rukis, tatar, riis, söödateraviljade hulka aga kaer, mais, oder.

Sellise liigituse puhul tõmmatud piir ei ole absoluutne. Sageli kasutatakse toiduteraviljade hulka arvatud teravilju ka söödaks ja vastupidi. Teravilja kuuluvuse ühte või teise liiki määrab aga see, milliseks otstarbeks antud teravilja põhilises osas kasutatakse.

Peale teraviljade kasvatatakse ka kaunviljade mitmesuguseid liike: nagu hernes, uba, vikk, lääts jt., millest kaht esimest kasutatakse peamiselt toiduks, teisi sõõdaks.

Vastavalt kasvutingimustele ja külviperioodile jagunevad teraviljad tali- ja suviteraviljadeks.

Revolutsioonielse Venemaa põllumajandus, sealhulgas ka teraviljamajandus oli madalal arengutasemel. Nii näiteks teraviljakultuuride keskmine saagikus 50 Venemaa kubermangu talupoegade hingemaadel ei ületanud viimase 30 aasta jooksul (1881 - 1912) 5 - 6 tsentnerit hektarilt. 1914. aastal alanud I maailmasõda laostas veelgi niigi mahajäänud teraviljamajandust. See väljendus külvipinna vähenemises, saagikuse languses ning selle tagajärjel teravilja kogutoodangu tunduvas vähenemises, mis viis Venemaa 1917. aasta kevadeks sügavasse toiduluskriisi.

Põhjaliku pööride põllumajandussaaduste tootmisse tõi Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon. Ta likvideeris maa eraomanduse, andis maa töötava talurahva käsutusse. Sellega pandi alus kogu põllumajanduse ja tema peamise haru - teraviljamajanduse tõusuks.

Kuid alles pärast välismaise interventsiooni purustamist ja kodusõja lõpetamist võis Nõukogude riik hakata rakendama abinõusid rahvamajanduse taastamiseks. Looduslikud tegurid, põud 1921. aastal ja seoses sellega teravilja kogutoodangu langus peamistes teraviljakasvatuse piirkondades pidurdasid põllumajanduse taastamisprotsessi. 1922. aasta aga oli põllumajanduses, eriti teraviljakasvatuses tõusuaastaks.

Uue majanduspoliitika järjekindel rakendamine tagas liidu tugevnemise tööliklassi ja talurahva vahel, mis oli vajalik talupoegade massi kaasatõmbamiseks sotsialismi ülesehitamisele. Kuid sellele vaatamata toimus teraviljamajanduse taastamine ja edasiarendamine rasketes tingimustes. Kuni 1922. aastani vähenes kõikide põllumajanduslike kultuuride külvipind ja sõjaeelne tase saavutati alles 1929. aastaks. Kuid ka selleks ajaks ei saavutanud teraviljakultuuride külvipind täielikult sõjaeelset (1913. aasta) taset.

T a b e l 1 .

Teraviljakultuuride külvipind Nõukogude Liidus
(miljonites hektarites).

Külvipind	1913. a.	1922. a.	1924. a.	1929. a.
Kokku	118,2	77,7	98,1	119,0
selle hulgas				
teraviljakultuurid	104,6	66,2	82,9	96,0

Teravilja kogutoodang moodustas 1929. aastal 717 miljonit tsentnerit ehk umbes 90% 1913. aasta toodangust. Teravilja kaubatoodang moodustas samal aastal ainult 63% 1913. aasta kaubatoodangust. Viimane oli tingitud sellest, et väikemajapidamised ja keskmikud, olles peamised teravilja tootjad, ei suutnud kindlustada kaubateravilja mahu suurenemist, vaid tootsid vähem kaubateravilja kui mõisnikud ja kulakud revolutsioonieelsel Venemaal.

Mõisnike ja kulaklike majandite teravilja kaubalisus oli revolutsioonieelsel perioodil umbes 47%, väikeste ja keskmiste majandite teravilja keskmine kaubalisus moodustas 1926. - 1927. a. aga ainult 11,2%. Teravilja tootmine kulaklikes majandites vähenes tunduvalt võrreldes 1913. aastaga, veel suuremal määral vähenes aga nende poolt müüdava kaubateravilja kogus. Teravilja tootmine kolhoosides ja sovhoosides, vaadates selle kõrgele kaubalisusele, ei kompenseerinud sel perioodil kaubateravilja tootmise üldist vähenemist. Kõige selle tagajärjel vähenes kaubalisus kõigi majandi kategooriate osas 1926. - 1927. aastatel võrreldes 1913. aastaga kahekordselt - 26%-lt 13%-le.

Kaubateravilja tootmise terav mahajäämus näitas, et talupoegade laialipillatud väikemajandid ei suuda kindlustada teravilja nii kogu- kui ka kaubatoodangu kiiret kasvu ning lahendada vastuolu põllumajanduse ja sotsialistliku laiendatud taastootmise seaduse alusel kiiresti areneva sotsialistliku suurtööstuse vahel.

Ainsaks õigeks väljapääsuks sellest raskest olukorrast oli V. I. Lenini poolt näidatud tee: riiklike suurettevõtete- sovhooside loomine ja laialipillatud individuaaltalumajapidamiste ühendamine vabatahtlikkuse alusel kooperatiivsetesse suurettevõtetesse - kolhoosidesse.

Kolhooside kui suurettevõtete eelised ilmnesisid juba nende massilise organiseerimise perioodil, kindlustades teraviljatoodangu järsu tõusu. Nii suurenes teraviljakultuuride külvipind aastatel 1929 - 1934 96 miljonilt hektarilt 104,4 miljonile hektarile.

Põllumajanduslikud kooperatiivid muutusid peamisteks teraviljatootjateks. Kolhoosi toodangu kaubalisus tõusis ja ületas kaugelt individuaalsete väiketalumajapidamiste kaubalisuse. Nõukogude riik sai juba 1930. aastal kolhoosidelt üle poole kogu teravilja kaubatoodangust.

Kolhooside teraviljamajanduse arengus etendasid otsustavat osa MTJ-d, mida rajati laialdaselt sel perioodil maa teraviljarajoonidesse. Teraviljaprobleemi lahendamisel oli suur tähtsus ka sovhoosidel, eeskätt teraviljakasvatuse sovhoosidel. Nende rajamine hoogustus eriti 1928. aastal.

Küla sotsialistlik ümberkujundamine, suurte sovhooside ja põllumajanduslike kooperatiivide organiseerimine löid eeldused tööviljakuse tõusuks eeskätt teraviljamajanduses, kus uut tehnikat oli rohkem ja mehhaniseerimise tase seetõttu kõrgem.

Sõjaeelsete viisaastakute jooksul suurenes teraviljade külvipind eriti Nõukogude Liidu idaosa kolhoosides ja sovhoosides, mis aitas kaasa teravilja tootmise ratsionaalsemale paiknemisele meie maal.

Kuigi selle tagajärjel kaubateravilja tootmise tase tõusis, ei rahuldanud toodangu üldmaht (suhteliselt madala saagikuse tõttu) kaugeltki pidevalt areneva rahvamajanduse ja elanikkonna kasvavaid vajadusi, vaatamata sellele, et kolhooside ja sovhooside hulgast kerkisid esile eesrindlikud majandid, kes demonstreerisid oma saavutusi saagikuse tõstmise ja teravilja kogutoodangu suurenemise osas Üleliidulisel Põllumajan-

dušnäkitusel 1939. - 1940. aastal.

Nõukogude rahva rahuliku ülesehitustöö katkestas fašistliku Saksamaa poolt vallapästetud sõda. Rida tähtsaid teraviljakaasvatuse piirkondi okupeeriti ajutiselt, nendes piirkondades olevad kolhoosid, sovhoosid ja MTJ-d laastati. Laastatud põllumajanduse taastamist alustati aga juba enne sõja lõppemist, sõltuvalt nende piirkondade vabastamisest.

Pärast Suure Isamaasõja lõppemist toimus põllumajanduse taastamine riigi abil kogu rahva kangelasliku tööga. Nii saavutas külvipind juba 1949. - 1953. aastaks sõjaeelse taseme, kuid saagikus jäi peaaegu 1910. - 1914. aastate tasemele.

T a b e l. 2.

Teravilja külvipinnad, tegelikult salvestatud saak ja kogusaak.¹

	Teravilja külvipind miljoni- tes hek- tarites	Hektari- saak tsentne- rites	Teravilja ko- gusaak miljo- nites puuda- des
1910.-1914. a. (keskmiselt aastas praeguse territooriumi järgi)	102,5	7,0	4 380
1949.-1953.a. (keskmiselt aastas)	105,2	7,7	4 942

Seega teravilja saagikus ja kogutoodang olid ainult vähe suurenenud, Samal ajal aga elanike arv, eriti tööstuskustes ja linnades suurenes tunduvalt ja ka riigi vajadus teravilja järele kasvas suuresti.

Põrdepunktiks teraviljamajanduse ja kogu põllumajanduse arengus oli NLKP Keskkomitee pleenum 1953. aasta septembris.

NLKP Keskkomitee pleenumid 1953. aasta septembris ja

¹ Põllumajanduse arendamise tulemusi viimase viie aasta jooksul ja põllumajandussaaduste tootmise edasise suurendamise ülesanded. Seltsimees N. S. Hruštšovi ettekanne NLKP Keskkomitee pleenumil 15. detsembril 1958, Tallinn 1958, lk. 13.

1954. a. veebruaris-märtsis näitasid, et põllumajanduse järsu tõusu ülesande lahendamisel on eriline tähtsus teraviljamajanduse kui põllumajandusliku tootmise aluse arendamisel. Teravilja tootmise kasvust sõltub elanikkonna järjest kasvavate vajaduste rahuldamine kõrge kvaliteediliste toiduainetega. Loomakasvatuse areng nõuab loomade varustamist söödateraviljaga. Ilma arenenud teraviljamajanduse olemasoluta ei saa isegi suurendada tehniliste kultuuride tootmist, arendada kõõgiviljakasvatust, kartuli tootmist, luua baasi loomakasvatusele linnade ja tööstuskeskuste ümber. Aastast aastasse tuleb uuendada ja täiendada riiklikke teraviljareserve, laiendada teravilja eksporti.

Teravilja tootmise järsu suurendamise saavutamiseks nähti ette rea majanduslike abinõude rakendamine:

"esiteks, suureulatuslik uudis- ja jäätmaade ülesharimine Siberis, Kasahstanis ja meie maa kaguosas;

teiseks, maisi külvipinna laiendamine ja saagikuse tõstmine, selle kultuuri edasinihkumine uutesse piirkondadesse, külvipindade struktuuri revideerimine selleks, et asendada vähese saagikusega kultuurid saagirohkemate teravilja- ja teiste põllumajanduskultuuridega;

kolmandaks, vanadel põllumaadel teraviljasaagi suurendamine saagikuse tõstmise ja kadude vähendamise arvel".¹

NLKP Keskkomitee pleenum 1954. aasta veebruaris-märtsis, samuti NLKP XX kongress näitasid oma otsustes, et teravilja tootmises saavutatud tase nii teravilja kogu- kui ka kaubatoodangu osas ei kata rahvamajanduse kasvavaid vajadusi. Tekkis lahumine riigi käsutuses oleva teravilja koguse ja maa järjest kasvava viljavajaduse vahel. Teravilja kogus, mis jäi kolhoosidele pärast nende poolt riiklike kohustuste täitmist, ei katnud isegi kõiki majandi vajadusi. Paljudes kolhoosides

¹ Põllumajanduse arendamise tulemusi viimase viie aasta jooksul ja põllumajandussaaduste tootmise edasise suurendamise ülesanded. Seltsimees N. S. Hruštšovi ettekanne NLKP Keskkomitee pleenumil 15. detsembril 1958, Tallinn 1958, lk. 13.

jaotati teravilja normipäevadele mittepiisavalt ning ei kindlustatud vajalikke söödateraviljavarusid loomakasvatuse arenguks.

Nimetatud puuduste likvideerimiseks püstitas NLKP Keskkomitee pleenum ülesande suurendada tunduvalt toidu- ja söödateravilja tootmist ja lähemate aastate jooksul suurendada teravilja riiklikku varumist 35 - 40% võrreldes 1953. aastaga.

Kommunistlik Partei, juhtides üldrahvalikku võitlust teravilja ja teiste põllumajandussaaduste tootmise suurendamise eest, kindlustas viimase viie-kuue aasta jooksul järsu tõusu kõigis põllumajandusharudes. Sellele aitasid kaasa põllumajanduse planeerimise uue korra kehtestamine, kolhooside ja kolhoosnikute materiaalse huvi suurendamine põllumajandussaaduste tootmise vastu, kolhooside ja sovhooside tugevdamine spetsialistide ja juhtiva kaadriga ja mitmesugused teised abinõud.

See kõik võimaldas lühikese ajaga ületada mahajäämuse põllumajanduses ning tugevdada kolhooside ja sovhooside majandust. Selle põhjal reorganiseeriti vastavalt NLKP Keskkomitee pleenumi otsusele 1958. aasta veebruaris MTJ-d ja juunis samal aastal võeti vastu otsus kehtestada põllumajandussaaduste varumise uus kord ja tingimused, mis on härmiselt suure tähtsusega kolhoosikorra edasise kindlustamise seisukohalt.

Teravilja tootmise ja varumise suurendamise otsustavaks eeltingimuseks oli uudis- ja jäätmaade ülesharimine meie maa idarajoonides. Selle tagajärjel kasvas tunduvalt teraviljakultuuride külvipind.

Tabel 3.

Teraviljakultuuride külvipind Nõukogude
Liidus (miljonites hektarites).

	1913.a.	1928.a.	1940.a.	1953.a.	1958.a.	1959.a.
Teravilja- kultuurid kokku:	104,6	92,2	110,5	106,7	125,2	119,7
Selle hul- gas:						
rukis	28,2	24,1	23,1	23,6	18,0	17,1
nisu	33,0	27,7	40,3	48,0	66,6	63,0
mais	2,2	4,4	3,6	3,5	8,1	8,7
oder	13,3	7,3	11,3	9,6	9,7	8,3
kaer	19,1	17,2	20,2	15,3	14,8	14,3
tatar	2,2	2,9	2,0	2,6	1,7	1,3
hirss	3,5	5,7	6,0	4,1	3,7	2,7

Teraviljakultuuride külvipind laienes 1958. aastaks võrreldes 1913. aastaga 20,6 miljonit hektarit, sealhulgas nisu külvipind 33,6 miljonit hektarit ja maisi külvipind 5,9 miljonit hektarit. Seitseaastaku eelseisvaid aastail tuleb teravilja külvipinda otsustavalt laiendada mittemustmullavööndi piirkondades, Vene NFSV-s ja Ukraina NSV-s võtta aga teramaisi alla täiendavalt 5 miljonit hektarit. Samaaegselt teravilja külvipinna laienemisega suurenes teraviljakultuuride saagikus. See omakorda kindlustas teravilja kogutoodangu suurenemise.

II. Nõukogude Liidu koht maailma teraviljatoodangus.

Revolutsioonieelsel Venemaal oli teravili üheks peamiseks ekspordiartiklaks. Aastatel 1901 - 1913 veeti teraviljasaadusi välja keskmiselt igal aastal 655 miljonit puuda, mis moodustas umbes 15% Venemaa teravilja kogutoodangust ja peaaegu 50% kaubatoodangust. Venemaa osatähtsus maailma teraviljakaubanduses oli I maailmasõja eel umbes 25 - 30%. Kuid teravilja

väljavedu sellisel hulgal ei iseloomusta veel teraviljamajanduse arengu taset. Teravilja väljavedu nii suures ulatuses oli võimalik ainult töötajate äärmiselt madala tarbimise taseme tingimustes.

Kui teravilja tootmiselt ühe elaniku kohta oli Venemaa esimeste hulgas Euroopas, siis tarbitava teravilja koguse poolest ühe elaniku kohta oli ta viimaste hulgas.

Teraviljamajanduse kiire arengutempo Nõukogude Liidus kindlustas tema osa suurenemise maailma teravilja tootmises.

T a b e l 4 .

Peamiste teraviljakultuuride külvipind
(nisu, rukis, mais, oder, kaer, riis)

(miljonites hektarites)

	1950.a.	1955.a.	1958.a.	Juurdekasv (1955.a. võrreldes 1950.a.)	Juurdekasv (1958.a. võrreldes 1955.a.)
Kõik kapitalistlikud riigid	308,6	320,7	-	+ 12,1	-
nende hulgas:					
USA	79,7	75,7	-	- 4,0	
Kanada	18,8	18,4		- 0,4	
Argentiina	46,8	47,5		+ 0,7	
Nõukogude Liit	91,8	113,5	117,2	+ 21,7	+3,7

Seega kasvas kõikides kapitalistlikes maades kokku peamiste teraviljakultuuride külvipind aastail 1950 - 1955 12,1 miljonit hektarit, samal ajal Nõukogude Liidus 21,7 miljonit hektarit ehk umbes 2 korda rohkem.

Nisu kui väärtuslikuma teraviljakultuuri külvipind on viimase 10 aasta jooksul olnud kapitalistlikes maades enam-vähem stabiilne, välja arvatud USA ja Kanada, kus nisu külvi-

pind on isegi vähenenud.

Hoopis vastupidine on olukord Nõukogude Liidus, kus kõigi teraviljakultuuride, eriti aga nisu külvipind on pidevalt laienenud. Viimane moodustab käesoleval ajal üle 50 protsendi kõigi kapitalistlike maade nisu kogu külvipinnast.

Külvipinna laienemisega kaasneb ka nisu kogusaagi suurenemine. Nii kasvas nisu tootmine Nõukogude Liidus 1955. aastal võrreldes 1950. a. 51%, USA-s aga samal ajal vähenes umbes 8%.

III. Teravilja kogusaak ja varumine Nõukogude Liidus.

Teravilja külvipinna vähenemine ja struktuurimuutused sõjajärgsel perioodil avaldasid negatiivset mõju ka teravilja kogusaagi ja riikliku varumise ulatusele. Järjekindlalt hakkas nii kogusaak kui ka varumise maht suurenema, tänu partei ja valitsuse poolt rakendatud energilistele abinõudele, alates 1953.a. Viie aasta jooksul, alates 1953. a., kasvas teravilja kogusaak 71%, ulatudes 1958. aastal 8 508 miljoni puudani. 1958. aastal kogutud teraviljasaak oli kõige kõrge-

T a b e l 5 .

Teraviljakultuuride külvipind, kogusaak
ja varumine Nõukogude Liidus.¹

	1953.a.	1958.a.	1958.a. võr- velde 1953. a. protsen- tides
Teraviljakultuuride külvi- pind (miljonites hektari- tes)	106,7	125,2	117
Teravilja kogusaak (milj. puudades)	5036	8508	169
Varutud teravilja (milj. puudades)	1899	3495	184

¹ Põllumajanduse arendamise tulemusi viimase viie aasta jooksul ja põllumajandussaaduste tootmise edasise suurendamise ülesanded. Seltsimees N. S. Hruštšovi ettekanne NLKP Keskkomitee pleenumil 15. detsembril 1958, lk. 14.

maks kogu nõukogude võimu aastate jooksul. Aastatel 1959 - 1960 vähenes teravilja kogutoodang mõningal määral halbade ilmastikutingimuste, teraviljamajandusele vähema tähelepanu pööramise jt. tegurite mõjul, moodustades näiteks 1960. aastal 8,1 miljardit puuda.

Teravilja kogusaagi suurenemine võimaldas tõsta varumise mahtu. Ainuüksi viie aasta jooksul suurenes teravilja varumine 84% võrra (tabel 5). Sellele aitas kaasa põllumajandussaaduste varumissüsteemi pidev täiustamine. Ainult õige ja hästi organiseeritud põllumajandussaaduste varumise süsteem võib kindlustada elanikkonna ja vastavate tööstusharude varustamise põllumajandussaadustega, sealhulgas ka teraviljaga. NLKP KK 1961. aasta jaanuaripleenum otsustas veelgi tugevdada põllumajandussaaduste varumise ja kokkuostu süsteemi, luua selle juhtimiseks riiklik varumiskomitee. Nähti ette välja töötada kontraheerimise, kolhooside ja sovhoosidega lepingute sõlmimise süsteem, milles oleks ette nähtud põllumajandussaaduste müümine liikide ja tähtaegade järgi.

"Ükski sotsialistlik maa kui tööliste ja talupoegade võimu riik ei ole võimalik, kui ta ei suuda tööliste ja talupoegade ühiste jõupingutustega koguda niisugust toiduainete fondi, et kindlustada tööstuses töötavate tööliste toidlustamist, et omada võimalust suunata kümneid ja sadu tuhandeid töölisi sinna, kuhu nõukogude võim seda vajalikuks peab. Ilma selleta on tegemist ainult paljaste juttudega. Majanduse tõeliseks aluseks on toiduainete fond... Kui seda fondi ei ole, siis on riigivõim null. Ilma sellise fondita jääb sotsialistlik poliitika ainult sooviks".¹ Kaubateravilja keskmist aastatoodangut üksikutel perioodidel iseloomustab tabel 6.

Tabelist 6 nähtub, et teravilja varumises on toimunud nii kvantitatiivsed kui ka kvalitatiivsed muutused. Nii on ühe väärtuslikuma teraviljakultuuri - nisu osatähtsus kogu

¹ V. I. Lenin, Teosed, 31. kd., Tallinn 1955, lk. 469-470.

T a b e l 6 .

Teravilja varumine Nõukogude Liidus

(milj. puudades).

	Kokku kauba- teravili	Selle hulgas nisu
1909.-1913.a. (praegustes piirides)	1 049	370
1923.-1927.a.	514	248
1936.-1940.a.	2 008	959
1949.-1953.a.	2 315	1 178
1954.-1958.a.	2 986	1 961

varutud teravilja üldmahus pidevalt suurenenud. 1958. aastal varuti näiteks nisu üle 2 korra rohkem kui 1953. aastal. Seda võimaldas peamiselt uudis- ja jäätmaade ülesharimine maa idarajoonides, kus spetsialiseerimise suunaks on nisu kasvatamine. Teravilja kogusaagi vähenemine aastatel 1959-1960 avaldas mõju ka teravilja riikliku varumise mahule. Nii varuti näiteks 1960. aastal teravilja 2,85 miljardit puuda. Vastavalt NLKP KK 1961. aasta jaanuaripleenumi otsusele tuleb teravilja varumist lähemal aastail suurendada 4,2 miljardi puudani, et kindlustada riigi kõigi vajaduste täielik rahuldamine. Selle ülesande lahendamiseks peab andma oma osa iga liiduvabariik, suurendades teravilja tootmist ja riigile andmist.

Nõukogude Liidu rahvamajanduse arendamise kontrollarvudes aastateks 1959 - 1965 on ette nähtud teraviljamajanduse edasine tõus. Seitseaastaku viimasel aastal peab teravilja kogusaak ulatuma 11 miljardile puudale aastas (180 miljonit tonni).

Maaviljeluses jääb lähematel aastatel endiselt peajooneks teravilja kui kogu põllumajanduse aluse tootmise igakülgne suurendamine.

Suur tähtsus elanikkonna varustamisel on kaunviljadel tänu nende suurele valgusisaldusele. Kuna kaunviljad rikastavad

mulda lämmastikuga, on nende kasvatamine tähtsaks abinõuks mulla viljakuse tõstmisel.

Laialdasemalt on tangu- ja kaunviljad nagu hires, tatar, lääts, aeduba jt. levinud Vene NFSV kolhoosides ja sovhoosides. Vene NFSV toodab Nõukogude Liidu tanguteraviljadest 66% ja kaunviljadest 64%. Seejuures tangu- ja kaunviljade kasvatamise põhirajoonideks on Mustmulla-Keskrajooni oblastid, Volgamaa, Uraal ja Siber. Kaunviljade külvipind vähenes sõjajärgsetel aastatel tunduvalt ja on aeglaselt taastunud, kuna tol perioodil kehtinud varumishinnad nimetatud saadustele ei stimuleerinud tootmise laiendamist. Uute kõrgendatud hindade määramine kaunviljadele lõi vajalikud tingimused nende tootmise laiendamiseks lähematel aastatel ja järelikult ka kogusaagi ning varumise mahu suurendamiseks.

IV. Vabariikide ja üksikute piirkondade osatähtsus teravilja tootmises.

Teraviljakultuuride õige paigutamine maa üksikutesse piirkondadesse, lähtudes looduslikest ja majanduslikest teguritest, aitab kaasa teraviljamajandusele püstitatud ülesannete täitmisele. Seepärast ongi nimetatud probleem praegusel ajal eriti aktuaalne.

Teravilja tootmise vanad rajoonid (Ukraina NSV, Põhja-Kaukaasia, Mustmulla-Keskrajooni oblastid) on muutunud intensiivse maaviljeluse ja produktiivloomakasvatuse keskusteks. Sellistes teraviljakasvatusrajoonides nagu Kasahstan, Siber ja Uraal areneb teraviljamajandus seoses uudis- ja jäätmaade ülesharimisega eriti kiiresti ning nende osatähtsus teravilja tootmises on järsult tõusnud (tabel 7).

Teravilja tootmise laiendamisel etendasid viimaste aastate jooksul juhtivat osa Vene NFSV ja Kasahhi NSV. Vene NFSV-s on nende aastate jooksul üles haritud umbes 15 miljonit hektarit uudis- ja jäätmaad, sellest: Altai kraisis 2742 tuhat hektarit, Novosibirski oblastis 1496 tuhat hektarit, Orenburgi oblastis 1473 tuhat hektarit, Stalingradi oblastis

T a b e l 7 .

Liiduvabariikide ja üksikute piirkondade osatähtsus teravilja toodangus (% - des).

	1953. a.	1956. a.	1958. a.
Nõukogude Liit	100,0	100,0	100,0
Vene NFSV	58,5	56,4	56,1
selest			
Põhja-Kaukaasia	9,8	9,4	12,9
Volgamaa	9,0	7,1	10,1
Lääne-Siber	9,6	14,6	10,9
Uraal	10,9	9,4	5,9
Ida-Siber	3,6	3,9	3,0
Ukraina NSV	25,9	18,6	22,1
Kasahhi NSV	6,6	18,7	15,6
Moldaavia NSV	1,7	1,2	1,6
Valgevene NSV	1,9	1,4	1,2
Gruusia NSV	1,0	0,6	0,6
Leedu NSV	0,8	0,5	0,5
Kirgiisi NSV	0,6	0,6	0,5
Usbeki NSV	0,8	0,5	0,5
Aserbaidžaaani NSV	0,6	0,5	0,5
Läti NSV	0,6	0,3	0,3
Eesti NSV	0,3	0,2	0,2
Armeenia NSV	0,3	0,2	0,2
Tadžiki NSV	0,3	0,2	0,1
Turkmeenia NSV	0,1	0,1	0,04

1350 tuhat hektarit, Omski oblastis 1133 tuhat hektarit, Krasnojarski krais 1 miljon hektarit, Saraatovi oblastis 875 tuhat hektarit, Stavropoli krais 594 tuhat hektarit ja Rostovi oblastis üle 300 tuhande hektari. Laialdasi reserve uudisja jäätmaade ülesharimiseks on veel Ida-Siberi ja Kaug-Ida rajoonides.

Teravilja külvipinna laienemine võimaldas suurendada te-

ravilja varumist nendes piirkondades. Sellest annab ülevaate tabel 8.

T a b e l 8 .

Teravilja varumine Vene NFSV-s.¹

	Varutud teravilja (miljonites puudades)		1958.a. võrrel- des 1953. aas- taga
	1953.a.	1958.a.	
Vene NFSV	1 098	1 930	176 protsenti
Sellest:			
Altai krai	29	282	9,6 korda
Omski oblast	36	90	253 protsenti
Novosibirski oblast	24	70	293 —"
Krasnojarski krai	37	60	162 —"
Orenburgi oblast	68	105	155 —"
Saraatovi oblast	52	167	324 —"
Stalingradi oblast	27	165	612 —"
Rostovi oblast	48	146	305 —"
Krasnodari krai	105	144	137 —"
Stavropoli krai	45	114	250 —"

Teravilja kogusaak moodustas Vene Föderatsioonis 1960. aastal 4,8 miljardit puuda, ületades 1959. aasta toodangu mahu 522 miljoni puuda võrra. Riigile müüdi 1,8 miljardit puuda teravilja, s.o. 158 miljonit puuda rohkem kui 1959. aastal.

Teravilja tootmise järsuks suurendamiseks on vabariigis suured reservid. Eriti suur on teraviljamajanduse mahajäämus mittemustmullavööndis, kus paljud majandid olid täielikult või osaliselt vabastatud toiduteravilja müümisest. Selle tagajärjel vähendati paljudes oblastites teravilja külvipinda

¹ Põllumajanduse arendamise tulemusi viimase viie aasta jooksul ja põllumajandussaaduste tootmise edasise suurendamise ülesanded. Seltsimees N. S. Hruštšovi ettekanne NLKP Keskkomitee pleenumil 15. detsembril 1958, lk. 17.

ning saagid ei ületanud paljude aastate jooksul 6 - 8 tsentnerit hektarilt. Vastavalt Partei KK 1961. aasta jaanuari-pleenumi otsusele tuleb selles piirkonnas otsustavalt laiendada teraviljakultuuride külvipinda, eriti tatra, kaunviljade ja teramaisi osas, mis võimaldaks lähemate aastate jooksul suurendada teravilja kogusaaki selles vööndis 500 - 600 miljoni puuda võrra.

Üheks tähtsaks teravilja kogusaagi suurendamise allikaks on olemasolevate niisutatavate maade parem kasutamine ja nende võrgu laiendamine. Ainuüksi Volgamaal on võimalik täiendavalt välja ehitada niisutussüsteeme 2,5 miljonil hektaril.

Lähemate aastate jooksul peab teravilja riiklik varumine suurenema Vene Nõukogude Föderatiivses Sotsialistlikus Vabariigis 2,4 miljardi puudani.

Üheks tähtsamaks teravilja tootjaks on muutunud Kasahhi NSV. 1958. aastal oli seal teraviljakultuuride all üle 23,2 miljoni hektari. Kaubateravilja toodangult on ta teisel kohal Vene NFSV järel. Kui uudismaade ülesharimiseni oli Kasahstanis aastail 1950 - 1953 teravilja keskmine aastatoodang kõigest 251,5 miljonit puuda, millest varuti 112 miljonit puuda, siis uudismaade kasutuselevõtmise tagajärjel tõusis teravilja keskmine aastatoodang vabariigis nelja aasta jooksul 1148 miljoni puudani ning varumine - 724 miljoni puudani (vt. tabel 9). 1960. aastal andis Kasahhi NSV riigile 642 miljonit puuda teravilja. Lähematel aastatel peab vabariik andma riigile aastas keskmiselt 950 miljonit puuda teravilja.

Kaubateravilja tootmiselt on kolmandal kohal Ukraina NSV. Teravilja kogusaagi suurenemine toimub siin peamiselt külvipindade struktuuri parandamise ja saagikuse tõstmise teel. Väga tähtsaks teravilja suurendamise reserviks on kõige viljakamate ja väärtuslikumate kultuuride külvide laiendamine väheviljakate kultuuride koondamise arvel. Seepärast on tunduvalt suurenenud maisi külvipind, mille all oli 1960. aastal 10,5 hektarit 2,2 miljoni hektari vastu 1953. aastal. Sellele vaatamata on Ukraina NSV-s teravilja riigile andmise

maht aasta-aastalt vähenenud. Kui 1948. aastal anti riigile 613 miljonit puuda teravilja, siis 1959. aastal 451 miljonit ja 1960. aastal ainult 358 miljonit puuda. Teraviljatoodangu otsustavaks suurendamiseks tuleb vabariigis võtta teramaisi alla umbes 3 miljonit hektarit ning tagada vähemalt 50 tsentnerit maisiteri hektarilt. Juba käesoleval aastal peab Ukraina NSV riigile andma 650 - 700 miljonit puuda teravilja, suurendades selleks teravilja kogusaaki saagikuse tõstmise ja külvipindade struktuuri ümberkorraldamise teel 2,2 miljardi puudani 1,6 miljardilt puudalt 1960. aastal.

T a b e l 9 .

Teravilja varumine Kasahhi NSV-s¹.

	Varutud teravilja (miljonites puudades)		1958. a. võrreldes 1953. aastaga	
	1953. a.	1958. a.		
Kasahhi NSV	146	950	6,5 korda rohkem	
Sellest:				
Akmolinski oblast	21	221	10,7	" "
Kustanai oblast	28	103	3,6	" "
Koktšetavi oblast	18	129	7	" "
Pavlodari oblast	9	155	17	" "

V. Teraviljakultuuride külvipinna struktuur.

Tähtsaks abinõuks teraviljaprobleemi lahendamisel ja teravilja kogusaagi suurendamisel Nõukogude Liidus on õige külvipinna struktuuri kujundamine. Külvipinna struktuur peab vastama antud piirkonna looduslikele, kliimatilistele ja ma-

¹ Põllumajanduse arendamise tulemusi viimase viie aasta jooksul ja põllumajandussaaduste tootmise edasise suurendamise ülesanded, lk. 18.

janduslikele tingimustele.

Vaadeldes teraviljakultuuride külvipinna struktuuri (tabel 10), ilmneb, et juhtivaks kultuuriks Nõukogude Liidus on suvinisu, haarates teravilja kogupindalast 1958. aastal 38,6%.

T a b e l 10 .

Teraviljakultuuride külvipinna struktuur
Nõukogude Liidus (%-des).

	1954.a.	1956.a.	1958.a.
Teraviljakultuurid kokku	100,0	100,0	100,0
sellest:			
suvinisu	30,0	38,3	38,6
talinisu	14,0	10,1	14,5
rukis	18,4	14,3	14,3
mais	3,8	7,2	6,5
kaer ja oder	23,6	21,0	19,6
hirss	4,9	5,0	3,0
muud tera- ja kaunviljad	5,3	4,1	3,5

Seejuures on nisu ja teise väärtuslikuma teraviljakultuuri - maisi osatähtsus viimastel aastatel pidevalt suurenenud. Talinisu külvipinna ajutine vähenemine 1956. aastal oli tingitud halbadest ilmastikutingimustest 1955 /56. aasta talvel, millal nimetatud kultuur hävis reas rajoonides peaaegu täielikult.

Selliste madala saagikusega söödakultuuride nagu kaer jt. külvipinda aga vähendatakse tänu maisi külvipinna nihkumisele põhja suunas. Nii on koondunud üle 80 protsendi kaera ja 40 protsendi odra külvipinnast Vene NFSV-sse. Kirovi oblastis on näiteks kaera all üle 540 tuhande hektari, Gorki oblastis umbes 300 tuhat hektarit, Kalinini oblastis 290 tuhat hektarit jne., kusjuures kaera keskmine hektarisaak ulatus siin 6 - 8 tsentnerini. Kaera asendamine maisiga kas või osaliselt aitaks suurendada sööda kogust mitmekordseks.

Maisi kasvatatakse teradeks, siloks ja haljassöödaks, kusjuures erilist tähelepanu tuleb pöörata maisi kasvatamisele teradeks (Ukraina NSV, Krasnodari krai jt.).

Võrdluseks võib tuua, et Ameerika Ühendriigid on suurendanud teravilja kogusaaki peamiselt maisi arvel, külvates seda umbes 30 miljonit hektarit. Maisi osatähtsus teraviljakultuuride külvipinnas moodustab 32 protsenti, teravilja kogusaagist aga 46 protsenti.

Nõukogude Liidus koristati maisi kuivadeks teradeks 1958. aastal ainult 4,4 miljonit hektarilt, mis moodustas teraviljakultuuride külvipinnast 3,5 protsenti. Teravilja kogusaagis oli maisi osatähtsus 7 protsenti.

Teraviljakultuuride külvipinna struktuuri muutmine võimaldab tõsta teravilja toodangut meie maal sadu miljoneid puudasid. Nii võimaldab teraviljakultuuride külvipinna struktuuri muutmine maisi kasuks ainuüksi Kasahhi NSV-s saada aastas täiendavalt vähemalt 40 - 50 miljonit puuda teravilja.

Peale selle on maisil otsustav tähtsus silokultuurina, eriti mittemustmullavööndis. Kui näiteks 1953. aastal valmistas kokku silo 31,5 miljonit tonni, siis 1958. aastal juba 148 miljonit tonni, selle hulgas maisist 108 miljonit tonni.

Maisi külvipinna laiendamine viimastel aastatel mustmullavööndis osaliselt nisu arvel, mittemustmullavööndis aga kaera, odra jt. väiksema saagikusega kultuuride arvel on aidanud suurendada teravilja kogusaaki, paremini varustada loomakasvatust mahlakate söötadega ning etendanud seega otsustavat osa loomakasvatussaaduste tootmise suurendamisel.

VI. Teraviljakultuuride saagikus.

Teravilja kogusaagi suurendamise üheks otsustavaks allikaks kaasaegsetes tingimustes on teraviljakultuuride saagikuse tõstmine. Antud küsimus ei ole tähtis ainult vanades teraviljakasvatusrajoonides, vaid on sama pakiliseks probleemiks ka uudis- ja jäätmaade laialdase ülesharimise piirkondades. Viimastes on eriline tähtsus püsivate saakide kindlustamisel, sest saagikus on seal aastate järgi veel väga ebaühtlane. Nii

näiteks olid Kasahhi NSV-s saagid viimase kümne aasta jook-sul viiel aastal alla 6 tsentneri hektarilt.

Teravilja saagikuse ja kogusaagi ebaühtlus sõltub nen-des piirkondades paljudest põhjustest, kusjuures peamisteks on madal maaviljeluskultuur, põllutööde mitteõigeaegne läbi-viimine, puhaskesa ja sügiskünni alahindamine, seemnekasva-tuse halb organiseerimine, puudused mullaharimises, suured viljakaod põllumajanduslike kahjurite, haiguste ja mitteõi-geaegse saagikoristamise tõttu ning orgaaniliste, mineraal-ja bakterväetiste ebapiisav tarvitamine.

Teraviljakultuuride saagikuse tõstmise ülesanne ei ole uus, kuid selle lahendamiseks ei olnud varem küllaldaselt võimalusi. Nüüd on need aga olemas. Põllumajandus on varus-tatud suure hulga tehnikaga. Viimase üleandmine kolhoosidele ei võimalda ainult tõsta masinate tootlikkust, vaid loob ka eeldused põllumajanduslike tööde kompleksseks mehhaniseeri-miseks teraviljakasvatuses.

Seoses keemiatööstuse arenguga suureneb käesoleval seit-seaastakul tunduvalt mineraalväetiste tootmine. Kui siiani kasutati mineraalväetisi põhiliselt tehniliste kultuuride tootmisel, siis käesoleval seitseaastakul nähakse ette kasuta-da teraviljamajanduses üle 10 miljoni tonni mineraalväetisi, millest jätkub 30 miljoni hektari teraviljakülvide iga-aas-taseks väetamiseks.

Eraldades umbes 1/3 toodetavatest mineraalväetistest teraviljakasvatusele, võimaldab see aastas saada täiendavalt 10 - 15 miljonit tonni teravilja.

Kuid põllumajanduse kemiseerimine ei piirdu ainult mine-raalväetiste tootmisega. Keemiatööstuse areng võimaldab la-hendada sellise probleemi nagu võitlus umbrohuga. Keemiliste vahenditega - herbitsiididega - töödeldud teraviljakultuurid annavad 3 - 4 tsentnerit enamsaaki hektarilt.

Vähene ei ole ka kolhooside ja sovhooside materiaalse huvitatus tõstmise tähtsus teravilja saagikuse ja kogusaagi suurendamisel. Vanade varumisvormide ja hindade üheks oluli-seks puuduseks oligi nimelt see, et nad ei loonud vajalikke

tingimusi teraviljatootmise laiendamiseks. Kuigi teraviljamajandus on üheks peamiseks põllumajandusharuks, oli teravilja tootmine isegi teraviljakasvatuse põhirajoonides real juhtudel kolhoosidele majanduslikult vähem soodus kui teiste tootmisharude arendamine. Varumise uue korra ja uute varumishindade kehtestamine võimaldab mitte ainult katta kõiki teravilja tootmiseks tehtavaid kulusid, vaid ka saavutada akumulaatsiooni kolhooside ja sovhooside tootmise edasiseks laiendamiseks.

Kõiki neid võimalusi ei kasuta aga täielikult ära meie põllumajandusettevõtted ja põllumajandust juhtivad organid. Halvasti kasutatakse veel reas majandites tehnikat, õigeaegselt ja kvaliteetselt ei teostata masinate remontimist. Ainuüksi 1959. aastal ei võtnud Kasahstanis kevadistest põllutöödest osa 18 tuhat traktorit, viljakoristustöödest aga 32 tuhat kombaini, 21 tuhat kogujat ja 11 tuhat viljalõikusmasinat. Selle tagajärjel kestis koristusperiood 40 - 50 päeva, tekkisid suured koristuskaod, sadu tuhandeid hektareid jäi aga hoopis koristamata.

Sageli ei kasutata teraviljakultuuride saagikuse tõstmiseks ära orgaaniliste ja kohalike väetiste tootmise suurendamise võimalusi, ei pöörata vajalikku tähelepanu mullaviljakuse tõstmisele.

Viiemase viie aasta üheks tähtsamaks tulemuseks on see, et teraviljamajandusele on loodud tugev alus. Kuid sellele vaatamata jääb järgnevate aastate jooksul maaviljeluses tähtsaks ülesandeks teraviljatoodangu igakülgne suurendamine. See tähendab, et kolhoosid ja sovhoosid peavad saama igalt hektarilt keskmiselt 3 - 4 tsentnerit teravilja rohkem kui nad saavad praegu.

Selleks, et toota teravilja 10 - 11 miljardit puuda aastaks, on vaja kasutada ära meie põllumajanduses saagikuse edasise tõstmise olemasolevad reservid, kuid kolhooside ja sovhooside reservide efektiivsemaks kasutamiseks on tarvis rakendada rida abinõusid.

1. Lähematel aastatel sisse viia õiged külvikorrad, rakendada sellist maa viljeluse süsteemi, mis vastaks majanduspiirkondade ja iga majandi iseärasustele.
2. Järjekindlalt rakendada põllumajandusliku tootmise spetsialiseerimise ja ratsionaalse paigutamise printsiipe.
3. Rangelt jälgida põllumajanduslike tööde teostamise tähtaegu. Tööde organiseerimisel, tööjõu paigutamisel ja tehnikaga varustamisel tuleb igas majandis lähtuda sellisest arvestusest, et teraviljakultuuride kevadkülv teostada 5 - 6 päeva jooksul ja saagikoristamine 10 - 12 päeva jooksul. Suur tähtsus on sellel peamistes teraviljapiirkondades (Siber, Kasahhi NSV, Ukraina NSV, Põhja-Kaukaasia, Volga-maa, Mustmulla-Keskrajooni oblastid ja Uraal), sest suur osa neist asub ebapiisava niiskusega tsoonis.
4. Organiseerida efektiivset võitlust umbrohuga, põllukultuuride kahjurite ja haigustega.
5. Parandada teraviljakultuuride seemnekasvatust ja kindlustada kõigis kolhoosides ja sovhoosides üleminek rajoonitud suuresaagiliste viljasortide seemne külvamisele.
6. Laiendada orgaaniliste ja mineraalväetiste õiget kasutamist.

Põllumajanduse sotsialistlik süsteem lõi võimalused kõrgete ja püsivate saakide saamiseks. Seda kinnitab eesrindlike kolhooside ja sovhooside praktika, kes maa erinevates piirkondades koguvad aastast aastasse kõrgeid teraviljasaake.

Paremaid saagikuse näitajaid on saavutanud Ukraina NSV lõunaoblastite kolhoosid ja sovhoosid, kes said 1958.a. teraviljakultuuride keskmiseks hektarisaagiks 16,9 tsentnerit, 1959.a., vaatamata ebasoodsatele ilmastikutingimustele, 15,7 tsentnerit. Seitse aastaku ülesanne, saavutada teraviljakultuuride keskmiseks saagikuseks 19 - 20 tsentnerit hektarilt, kavatsetakse täita juba 1963. aastal. Selleks on olemas täiesti reaalsed võimalused. Nii oli näiteks Stalino oblastis teraviljakultuuride keskmine saak kogu külvipinnalt viimase kolme aasta jooksul 21 tsentnerit hektarilt aastas. Paljud kolhoosid ja sovhoosid saavad 25 - 30 ja rohkem tsentnerit teravilja hektari kohta. Seda, et teravilja saagikuse tõst-

miseks vabariigis on veel kasutamata võimalusi, näitab see, et saagikuse tase ühesugustes mullastiku- ja kliimatingimustes on väga ebaühtlane. Näitena võib tuua ühesuguste looduslike tingimustega kaks naabruses asuvat rajooni - Tšerkassõ oblasti Žaškovi ja Vinnitsa oblasti Oratovi rajooni. Teravilja keskmine saagikus aastatel 1954 - 1958 moodustas Žaškovi rajoonis 22,2 tsentnerit, Oratovi rajoonis aga ainult 14,9 tsentnerit, 1959. aastal vastavalt 26,2 ja 17,1 tsentnerit. Samasuguselt erineb ka teiste kultuuride saagikus.

Ukraina NSV põllumajandust juhtivad organid ongi võtnud endale üheks peaülesandeks likvideerida lähemate aastate jooksul teravilja saagikuse ebaühtlus kolhoosides ja sovhoosides, mis on peamiseks teravilja kogusaagi suurendamise allikaks.

Praegu töötatakse vabariigi igas kolhoosis ja sovhoosis välja teaduslikult põhjendatud majandussüsteem vastavalt mullastiku- ja kliimatingimustele ning põllumajandusliku tootmise spetsialiseerimisele. Teaduslike uurimisasutuste abiga on organiseeritud laialdane muldade uurimine ja mullastikukaartide koostamine koos soovitustega maade paremaks kasutamiseks. Selline töö on läbi viidud juba valdavas osas majandites ja lõpetatakse sovhoosides 1960. aastal ning kolhoosides 1961. aastal.

Häid teraviljasaake on saavutanud ka teiste teraviljakasvatuspriirkondade majandid. Nii saavutasid Uraali, Siberi ja Kasahstani uudis- ja jäätmaade rajoonide eesrindlikud kolhoosid ja sovhoosid 1958. aastal nisu keskmiseks hektarisaagiks 30 - 40 tsentnerit. Tõstes maaviljeluskultuuri, saadakse põuaste rajoonide kolhoosides ja sovhoosides isegi tugevaid põua-aastail 8 - 12 tsentnerit teravilja hektarilt.

Teraviljakultuuride saagikuse tõstmise reservide olemasolu tõendavad ka teravilja riiklike sordiaretus- ja katsejaamade töötulemused maa erinevates piirkondades. Nii saavutasid nimetatud katsejaamad aastatel 1953 - 1958 teravilja keskmiseks hektarisaagiks Vene NFSV põhjaosas 21,8 tsentnerit, loodeosas 22,0 tsentnerit, Mustmulla-Keskrajooni oblastites 22,3 ja Põhja-Kaukaasias 27,7 tsentnerit, Uraalis 20,8 tsentne-

rit, Lääne-Siberis 17,4 tsentnerit, Kaug-Idas 20,4 tsentnerit; Ukraina metsastepi aladel 29,7 tsentnerit, stepialadel 27,0 tsentnerit; Moldaavias 26,5 tsentnerit; Leedus 23,8 tsentnerit; Lätis 32,2 tsentnerit; Eestis 25,9 tsentnerit.

Viimaste aastate kogemused on näidanud, et teravilja saagikuse tõstmise ja kadude vastu võitlemise tähtsaks vahendiks on teraviljade jaotatud koristamine. 1958. aastal koristati Vene NFSV kolhoosides sellisel teel umbes 80 protsenti kõigist toiduteraviljadest. Teravilja kahefaasiline koristamine võimaldab koristustööd läbi viia rangelt tähtaegselt, vähendada koristuskadusid, tõsta teravilja kvaliteeti ja vähendada tööjõu kulu.

VII. Uudis- ja jäätmaade ülesharimine.

Teravilja tootmise suurendamise otsustavaks eeltingimuseks, nagu märkis seltsimees N. S. Hruštšov NLKP KK pleenumil 1958. aasta detsembris, oli uudis- ja jäätmaade ulatuslik ülesharimine meie maa idarajoonides.

NLKP KK pleenumi otsuses 2. märtsist 1954. aastal nähti ette laiendada aastail 1954 - 1955 teraviljakultuuride külvipinda uudis- ja jäätmaade ülesharimise arvel vähemalt 13 miljonit hektarit võrra ja saada 1955. aastal nendelt maadelt 1100-1200 miljonit puuda teravilja, sealhulgas 800 - 900 miljonit puuda kaubateravilja.

Ainuüksi kolme esimese aasta (1954 - 1956) jooksul harisid Siberi, Kasahstani, Volgamaa ja teiste piirkondade põllumajandustöötajad kogu nõukogude rahva abiga üles umbes 36 miljonit hektarit uudis- ja jäätmaad, sellest Kasahhi NSV-s 19,9 miljonit hektarit ja Vene NFSV-s 14,9 miljonit hektarit. Nende aastate jooksul rajati uudismaapiirkondades 425 suurt sovhoosi keskmise külvipinnaga 25 - 30 tuhat hektarit. Selliste suurte sovhooside tootmisnäitajad on eriti kujukad. 1954. aasta jaanuaris asutati Akmolinski oblasti Atbasari rajoonis uudismaale sovhoos "Dnepropetrovski". Nimetatud sovhoos haris üles 39 tuhat hektarit uudismaad. 1959. aastal andis sovhoosi riigile 3,2 miljonit puuda teravilja, kusjuures ühe tsentne-

ri teravilja omahinnaks oli 2 rubla 68 kopikat. Sovhoosi rajamiseks mahutas riik 2,84 miljonit rubla. Riigi tulu nende aastate jooksul sovhooisist saadud toodangust oli 8,64 miljonit rubla, koos sovhoois kasumiga 10,2 miljonit rubla. Seega sai riik sovhoois toodangu realiseerimisest puhastulu 7,4 miljonit rubla. Sovhoosil oli 1958. aastal juba umbes 2000 veist, 5600 lammast ja üle 1200 sea.

Uudismaade ülesharimine ei olnud ainult teraviljatoodangu suurendamise allikas, see oli kommunistliku kasvatuses kooliks ja sadade tuhandete inimeste tööalaseks karastuseks. Partei kutsel siirdus uudismaadele 350 tuhat noort, kes täitsid auga neile usaldatud ülesande.

Sellest, millist majanduslikku efekti andis uudismaade ülesharimine, annavad ülevaate Nõukogude Liidu Statistika Keskvalitsuse ja Rahandusministeeriumi andmed. Nende põhjal mahutas riik aastail 1954 - 1958 uudismaade harimisse 3,07 miljardit rubla. Samal ajavahemikul laekus ülesharitud uudismaade kaubateravilja toodangu arvel riigieelarvesse 4,89 miljardit rubla. Siit selgub, et riik sai nimetatud perioodi jooksul puhastulu uudismaade ülesharimisest üle 1,8 miljardi rubla. Sellest langes Vene NFSV arvele 0,9 miljardit rubla ja Kasahhi NSV arvele 0,9 miljardit rubla. Peale selle suurensid riigi mahutuste arvel uudismaadesse sovhooiside, remondi-tehnikajaamade ja varumisorganisatsioonide tootmisfondid umbes 2,4 miljardi rubla võrra.

Uudis- ja jäätmaade ülesharimist jätkatakse ka edaspidi. Nii on Kasahhi NSV reas oblastites võimalik veel üles harida 4 - 5 miljonit hektarit, Vene NFSV-s 11 - 12 miljonit hektarit. See võimaldaks täiendavalt saada 800 - 900 miljonit puuda teravilja.

VIII. Tööviljakuse tõstmine ja tootmiskulude alandamine teraviljamajanduses.

Põllumajanduse areng, põllumajandussaaduste kogutoodangu suurendamine on otseselt seotud tööviljakuse tõusuga põllumajanduses. Nõukogude võimu 43 aasta jooksul on tööviljaku-

se tase kolhoosides ja sovhoosides tõusnud umbes 4-kordselt. Tööviljakuse edasise tõusu allikaiks on progressiivsete agrotehniliste võtete laialdane juurutamine ja põllumajanduslike tööde kompleksne mehhaniseerimine. Pidevalt levib selliste agrotehniliste võtete rakendamine nagu teraviljade kitsarealine ja ristkülv, maisi ruutpesitsi külvamine jt.

Tähtsaks tööviljakuse tõstmise ja tootmiskulude alandamise allikaks teraviljamajanduses on kompleksne mehhaniseerimine. Kuigi teraviljakasvatus on üheks enam mehhaniseeritumaks tootmisharuks sotsialistlikus põllumajanduses, on ka siin veel mõned tööd madala mehhaniseerimise tasemega, eriti teravilja koristamisel. Kompleksse mehhaniseerimise tagajärjel väheneb näiteks viljapeksuplatsidel tööjõu kulu ühe tonni teravilja kohta 9 korda, tööde omahind aga 6,2 korda. Reas rajoonides moodustab aga tööjõu kulu mehhaniseerimata rehepeksuplatsidel vähemalt poole kogu tööjõu kulust teravilja tootmisel.

Koristustööde kompleksis on tähtis koht põhu koristamisel põldudel. Rea kolhooside ja sovhooside kogemused näitavad, et nende tööde kompleksil mehhaniseerimisel väheneb tööjõu kulu 3-kordselt.

Tööviljakuse tase kolhoosides ja sovhoosides on veel suuresti erinev. Nii näiteks oli 1957. aastal mustmullapiirkonna kolhoosides tööjõu kulu 1 tsentneri teravilja tootmisel üle 2,4 korra kõrgem kui sovhoosides, Põhja-Kaukaasias 3 korda kõrgem, Kasahstanis umbes 2,2 korda kõrgem kui sovhoosides. Selle tagajärjel on ka kolhoositoodangu omahind hulga kõrgem kui sovhoositoodangul. Selleks, et kolhoose ökonoomselt majandada, on riik sunnitud kehtestama nende jaoks kõrgemad toodangu ostuhinnad kui sovhooside jaoks. Nii maksis riik sovhoosidele näiteks 1959. aastal vilja eest 44 rubla tsentnerist, kolhoosidele aga 63 rubla. Seoses sellega on riik sunnitud kokkuostetava toodangu eest kolhoosidele juurde maksuma suuri summasid.

1957. aastal oli teravilja omahind Lääne-Siberi kolhoosides 3 rubla 70 kopikat tsentner, Ukraina NSV-s 4 rubla 30

kopikat, Kasahhi NSV-s 5 rubla 30 kopikat. Teravilja omahinna selline erinevus maa eri rajoonides näitab, et ei saa määrandada, ilma et põhjalikult analüüsitaks toodetavate saaduste omahinda. On tarvis, et põllumajanduse juhtiv kaader tunneks põllumajandusliku tootmise ökonoomikat, kasutaks paremini reserve ja võimalusi toodangu omahinna alandamiseks.

Põllumajanduse tööviljakuse tasemelt jääb meie maa veel tunduvalt maha Ameerika Ühendriikidest. Nii oli 1957. aastal ajakulu 1 tsentneri teravilja tootmisel Nõukogude Liidu kolhoosides 7,3 korda suurem ja sovhoosides 1,8 korda suurem kui Ameerika Ühendriikide farmides. Kui Ameerika Ühendriikide farmides kulutati näiteks ühe tsentneri teravilja tootmiseks keskmiselt 1 tund, siis Nõukogude Liidus samal ajal kulutati sovhoosides 1,8 tundi ja kolhoosides 7,3 tundi. Tööviljakuse tasemest sõltub aga otseselt teravilja omahind nii kolhoosides kui ka sovhoosides.

Seega võitlus teraviljamajanduse edasise tõusu eest, teravilja ökonoomsema tootmise organiseerimise eest on kolhooside ja sovhooside üheks tähtsamaks ülesandeks käesoleval seitsesaastakul.

IX. Teravilja tootmine Eesti NSV-s.

Eesti NSV põllumajandus spetsialiseerub oma valdavas osas piimakarja- ja seakasvatusele. Selle tõttu on loomakasvatuse vajadusi arvestades välja kujunenud ka taimekasvatuse harude struktuur ja ulatus. Nii on teraviljamajanduse ülesandeks varustada Eesti põllumajanduses töötavat elanikkonda toiduteraviljaga ja loomakasvatust söödateraviljaga. Vastavalt NLKP KK 1961. aasta jaanuaripleenumi otsusele peab Eesti NSV peale eelnimetatu müüma riigile lähemate aastate jooksul 4 miljonit puuda teravilja, et anda oma panus riigi kõigi vajaduste rahuldamiseks teravilja osas. Juba käesoleval aastal peab Eesti NSV riigile andma 2 miljonit puuda teravilja. See ülesanne on täiesti reaalne, arvestades, et 1953. aastal andis Eesti NSV riigile 3,1 miljonit puuda teravilja.

Põllumajandusliku tootmise sellise spetsialiseerimise

suuna tõttu on külvipindade struktuuris toimunud viimastel aastatel märkimisväärsed muutused. 1939. aastal oli kogu külvipinnast teraviljakultuuride all 60,6 protsenti ja söödakultuuride all ainult 27,6 protsenti. 1958. aastaks oli olukord sel alal tunduvalt muutunud. Teravilja külvipind moodustas 38,2 protsenti, kuna söödakultuuride osatähtsus oli tõusnud 47,2 protsendile. 1960. aastal oli aga vabariigi sovhoosides ja kolhoosides teravilja all vaid 32,5 protsenti põllumaast. Ka teravilja külvipinna struktuuris on toimunud teatud nihked. Seda iseloomustavad järgmised andmed:

T a b e l 11 .

Teravilja külvipinna struktuur

(kõigi kategooriate majandeis, protsent külvipinnast).

	1952. aastal	1958. aastal
Talirukis	23,4	34,4
Talinisu	5,8	7,3
Suvinisu	12,1	12,2
Oder	17,6	20,7
Kaer	14,6	9,9
Segavili	25,0	14,0
Hernes	0,7	1,2
Vikk	0,1	0,1
Tatar	0,7	0,2
	100,0	100,0

Nagu toodud andmetest ilmneb, oli 1958. aastal taliteraviljade all 41,7 protsenti ja suviteraviljade all 58,3 protsenti külvipinnast. Taliteravilja osatähtsus suurenes 1960. aastal veelgi, moodustades kolhoosides 44,1 protsenti teravilja kogupindalast. Samal ajal oli lubamatult väike kaunviljade kui kõrgesaagiliste ja valgurikaste kultuuride osatähtsus. Kuid üksikute kultuuride osatähtsus varieerub rajooniti. Nii on taliteraviljade osatähtsus teravilja külvipinnas suurem Põhja- ja Lääne-Eestis, Kagu-Eestis kasvatatakse talinisu ase-

mel aga tunduvalt suuremal määral suvinisu. Suviteraviljadest on suurem osatähtsus odral Lääne-, Edela- ja Põhja-Eestis, kaeral Kagu-Eestis, segaviljal Edela-Eestis ja tatral Kagu-Eestis.

Loomakasvatuse kiire arengu tagamise üheks tähtsamaks abinõuks on teravilja kogutoodangu suurendamine vabariigis. Kõnesoleval seitsesaastakul tuleb vabariigis teravilja saagikust ja kogutoodangut tõsta sellises ulatuses, et oleks võimalik rahuldada kolhooside ja sovhooside vajadused toidu- ja söödateravilja järele ning müüa riigile teravilja vähemalt 4 miljonit puuda aastas. Selleks on vajalik suurendada teravilja kogutoodangut lähematel aastatel 2,5 korda.

Teravilja kogutoodangu suurendamise peamiseks teeks Eesti NSV-s on saagikuse tõstmine. Kuigi viimastel aastatel on teraviljakultuuride saagikus tõusnud, on see siiski veel ebarahuldav. Kui näiteks 1957. aastal koguti keskmiseks teravilja hektarisaagiks 8,5 tsentnerit, siis 1959. aastal kujunes keskmiseks saagiks 12,4 tsentnerit, 1960. aastal 13,3 tsentnerit hektarilt. Kuid ka see on veel madal, kui võrrelda neid keskmisi näitajaid eesrindlike majandite saavutustega. Nii koguti 1960. aastal Tartu rajooni Sootaga sovhoosis teravilja hektarilt keskmiselt 26,7 tsentnerit, Luunja sovhoosis 17,3 tsentnerit, Rapla rajooni V. I. Lenini nimelises kolhoosis 23 tsentnerit jne. Samal ajal aga kujunes reas kolhoosides, nagu Tartu rajooni Nõmme, Sooranna jt. kolhoosides teravilja keskmiseks hektarisaagiks alla 10 tsentneri.

Saagikuse tõstmise abinõusid on käsitletud juba eespool, kuid Eesti NSV-s on suurema tähtsusega järgmised:

- 1) külvide teostamine kõrgekvaliteedilise rajoonitud sordiseemnega, õigetest tähtaegadel ja vastavalt agrotehnika nõuetele;
- 2) väetiste, eriti orgaaniliste väetiste tootmise laiendamine;
- 3) koristustööde õigeaegne ja kvaliteetne läbiviimine.

Kõrvuti saagikuse tõstmisega osutub vajalikuks suurendada teraviljade osatähtsust külvikorras lähemate aastate

jooksul kõikides majandites 42 - 45 protsendini kogu põllu-
maast. Peamiseks reserviks on seejuures vanade põldheinaseõti-
de ülesharimine ning sobivate jätmaade kasutuselevõtmine.
Oluliselt tuleb muuta teravilja külvipinna struktuuri, suu-
rendades suviviljade osatähtsust keskmiselt 70 - 80 protsen-
dini. Viimaste aastate kogemused on näidanud, et suuremaid
saake annab vabariigi tingimustes oder, kui kasutada vajali-
kul hulgal orgaanilisi väetisi. Selle tõttu tuleb odra, eri-
ti aga selle varavalmivate sortide külvipinda laiendada, kas-
vatades kaera ainult tugevasti leetunud happelistel muldadel
ja soo-uudismaadel. Laiendada tuleb samuti kaunviljade ja
tatra külvipinda. Viimase kasvatamisel on suuri kogemusi Lõu-
na-Eesti rajoonide majanditel.

Nimetatud abinõude rakendamine võimaldab tõsta teravil-
jakultuuride saagikust ja kogusaaki ning alandada teravilja
omahinda. Teravilja omahind on aga paljudes vabariigi majan-
dites veel kõrge: sovhoosides keskmiselt 8 rubla tsentner.
Eesrindlike majandite kogemused näitavad, et teraviljakasva-
tuse intensiivistamisega saab teravilja tsentneri omahinda
alandada 30 - 40 protsenti.

T e e m a .

LOOMAKASVATUSE ÕKONOOMIKA.

I. Loomakasvatuse tähtsus NSV Liidu rahvamajanduses.

Loomakasvatus on kõrvuti teraviljakasvatusega üheks tähtsamaks põllumajandusharuks Nõukogude Liidus. Loomakasvatussaadustel on suur ja pidevalt kasvav osatähtsus sotsialistliku põllumajanduse kogu- ja kaubatoodangus. Nii moodustasid kolhooside rahalised tulud loomakasvatussaaduste realiseerimisest 1932. aastal 22 protsenti, 1940. aastal 25 protsenti, 1957. aastal aga juba 30,3 protsenti kolhooside kogu rahalisest tulust. Põllumajanduse kogutoodangust moodustasid aga loomakasvatussaadused 1959. aastal 42,8 protsenti.

Määratledes loomakasvatuse tähtsust NSV Liidu rahvamajanduses, sealhulgas sotsialistlikus põllumajanduses, tuleb märkida, et loomakasvatus annab:

esiteks, kõrgeväärtuslikke loomakasvatussaadusi: liha, piima, võid, mune jt., millel on elanikkonna tarvete rahuldamisel äärmiselt suur tähtsus. Nii vajab inimene aasta jooksul keskmiselt:

liha ja lihasaadusi	65 - 70 kg
piima	180 - 185 kg
võid	15 - 18 kg
mune	365 tk. jm. loomakasvatussaadusi;

teiseks, tähtsaid tööstuslikke tooraineid - villa, nahka, karusnahku jm., mis on tähtsaks tooraineks elanikkonna

poolt tarbitavate tööstuskaupade tootmisel. Vaadeldud tööstuslikke tooraineid saadakse põhilises osas loomakasvatuse kõrvalsaadustena, välja arvatud karusloomakasvatus ja osaliselt lambakasvatus;

kolmandaks, elavveojõudu kõige mitmekesisemate põllumajanduslike ja mittepõllumajanduslike tööde teostamiseks. Kõige suuremal määral tarbib elavveojõudu põllumajandus ise, tunduvalt vähemal määral armee ja teised rahvamajandusharud. Kuigi elavveojõu vajadus põllumajanduses väheneb, tänu mehhaniseerimise ja elektrifitseerimise taseme tõusule, on maa üksikutes piirkondades looduslike jt. tegurite tõttu elavveojõul küllaltki suur osatähtsus;¹

neljandaks, sõnnikut kui tähtsat orgaanilise väetise liiki, millel on NSV Liidu mittemustmullavööndi paljudes piirkondades otsustav tähtsus kõigi põllumajanduskultuuride kõrgete saakide kindlustamisel. Kui allapanekuks kasutatakse küllaldases koguses õlgi või turvast, koguneb sõnniku kogus küllaltki suureks. Nii võidakse saada aastas keskmiselt:

ühelt veiselt	70 - 80	tsentnerit sõnnikut	
" hobuselt	50 - 60	"	"
" sealt	12 - 15	"	"
" lambalt	7 - 8	"	"

Kõrvuti sõnnikuga kasutatakse väärtusliku väetisena veel virtsa, mida ühe veise kohta saadakse umbes 2,0 tsentnerit ja ühe hobuse kohta 0,7 tsentnerit aastas.

Peale selle tuleb arvestada asjaolu, et tunduvat osa taimakasvatussaadustest saab inimene tarbida ainult loomakasvatuse kaudu. Siia kuuluvad näiteks mitmesugused söödakultuurid, kõögiviljapealsed, suhkrupeedi ja õlikultuuride töötlemisjätmed jt. Söödakultuuride, eriti aga mitmeaastaste hein- taimede kasvatamine on hädavajalik mulla viljakuse säilitamiseks ja tõstmiseks. Loomakasvatuse arendamine võimaldab aasta jooksul ühtlasemalt ja täielikumalt kasutada kolhooside

¹ Elavveojõu osatähtsus NSV Liidu põllumajanduse energiasuutavuse vähenemise kohta on vähenenud 99,2 %-lt 1916.a. 4,3 %-le 1958. aastal.

ja sovhooside tööjõu resursse ja tootmisriistu ning tõsta tööviljakust sotsialistlikus põllumajanduses.

II. Loomakasvatuse areng NSV Liidus.

Revolutsioonilise Venemaa põllumajanduses oli peamiseks tootmisharuks taimekasvatus. See tootmisharu andis 1913. aastal tsaari-Venemaa põllumajanduslikust kogutoodangust 63,7 protsenti, loomakasvatus 36,3 protsenti. Valdav osa loomakasvatusest oli koondunud mõisa- ja kulakumajandusse. Umbes 30 protsendil talumajapidamistest ei olnud üldse tööloomi ja 1/5 majanditest puudus lehm.

Seega sai Nõukogudemaa pärandina tsaari-Venemaalt vähearenenud, madala produktiivsuse ja kaubalisusega loomakasvatuse.

Loomakasvatuse arendamisega seoses olevate probleemide vaatlemisel tuleb tähelepanu pöörata loomakasvatuse arendamisega järgmistele iseärasustele:

- 1) loomakasvatus on niisuguseks põllumajandusharuks, kus iga-aastased häired (sõjad, ikaldused taimekasvatuses jt.) annavad end alati tunda kõige teravamalt,
- 2) loomakasvatus on mitte eriti kiiretempoliselt arendatav põllumajandusharu, kuna kasvutempo on siin piiratud loomade juurdesünni, nende küpsusikka jõudmise ja ka söödabaa- si arenguga.

Neid iseärasusi tuleb arvestada, vaadeldes ja hinnates loomakasvatuse arengut sotsialistliku ülesehitustöö eri perioodidel.

I maailmasõja, samuti kodusõja ja välisinterventsiooni perioodil vähenes loomade arv tunduvalt. Alles rahulikule ülesehitustööle üleminekul, uue majanduspoliitika tingimustes hakkas loomade arv suurenema. Nõukogude riigi poolt rakendatud abinõude tulemusena jõudis loomade arv juba 1928. aastaks 1916. aasta tasemele.

Loomade arvu suurenemisele vaatamata jäi aga loomakasvatustaseme kaubalisus madalamaks. Piima kaubalisus moodustas 1928. aastal 16,5 protsenti, liha kaubalisus 29,2 prot-

septi ja villa kaubalisus 30,8 protsenti (1913. aastal vastavalt 24,0; 41,4 ja 41,6 protsenti). Alates 1928. aastast hakkab loomade taastootmise tempo langema. Massilise kollektiiviseerimise perioodil väheneb loomade arv järsult kulakluse kahjurliku tegevuse tagajärjel. 1933. aasta alguseks väheneb veiste arv peaaegu 2 korda, sigade, lammaste ja kitsede arv 3 korda 1928. aastaga võrreldes.

Kolhoosikorra võidu tulemusena NSV Liidus hakkas loomakasvatus arenema laiendatud taastootmise alusel. ÜK(b)P XVII kongress püstitas 1934. aastal ülesande: kiires korras arendada ühisloomakasvatust sovhooside ja kolhooside baasil. Ühisloomakasvatuse arengut kolhoosides soodustas põllumajandusliku artelli tüüppõhikirja vastuvõtmine 1935. aastal. Selles nähti ette kolhoosnikute abimajandite ja artelli ühismajandi õige kooskõlastamine, kohustati artelli juhatust kõrvuti taimekasvatuse arendamisega organiseerima loomakasvatust farme, suurendama loomade arvu, parandama loomade tõuomadusi ja tõstma loomade produktiivsust. Artelli tüüppõhikirjas määrati samuti kindlaks, kui palju produktiivloomi lubatakse kasvatada kolhoosnikute abimajandites.

Ühisloomakasvatuse arengule avaldas suurt mõju loomakasvatussovhooside laialdase võrgu loomine. Aastatel 1930 - 1933 suurenes piimakarjasovhooside arv 434-lt 769-ni, seakasvatussovhooside arv 350-lt 659-ni ja lambakasvatussovhooside arv 115-lt 204-ni. Nii loomakasvatussovhoosid kui ka paljud teiste tootmissuundadega sovhoosid muutusid lühikese aja jooksul suurteks liha, piima, villa jt. loomakasvatussaaduste tootjaks.

1941. aastaks oli sovhoosides jt. riiklikes majandites veiste arv 3070 tuhat, sealhulgas 1201 tuhat lehma, sigade arv 2900 tuhat ja lammaste ning kitsede arv 6769 tuhat pead. Sealjuures kasvas eriti kiiresti loomade arv teraviljakasvatuse-, suhkruppeedikasvatuse- ja puuvillakasvatussovhoosides. Loomade arvu kasvuga paranes aga ka karja kvaliteet ning seetõttu hakkasid sovhoosid järjest suuremat abi osutama kolhoosidele nende veise-, sea- ja lambakarjade täiendamisel tõuloomadega.

Järjest suuremat tähelepanu hakkab riik pöörama loomakasvatuse arendamisele kolhoosides. Alates 1. jaanuarist 1940. aastal hakati määrama liha ja villa riiklikke müügikohustusi lähtudes kolhoosidele kinnistatud põllumajandusliku maa hulgast. 1940. aastal laiendati seda piima, naha, munade jt. saadustele.

Ühisloomakasvatuse arendamise huvides nähti ette, et igas kolhoosis oleks vähemalt kaks loomakasvatusfarmi, sealhulgas üks veisefarm.

Partei ja valitsuse poolt rakendatud abinõude tulemusena suurenes NSV Liidus aastatel 1933 - 1941 veiste arv 63%, sigade arv 2,8 korda, lammaste arv üle 2 korra. Loomakasvatuse arengut nimetatud perioodil iseloomustab tabel 12.

T a b e l 12 .

Loomade üldarv NSV Liidus
(seisuga 1. jaanuar, miljonites peades).

	1916	1928	1933	1941	1946	1954	1960
Veised, nendest	58,4	66,8	33,5	54,5	47,6	55,8	74,2
lehmi	28,8	33,2	19,4	27,8	22,9	25,2	33,9
Sead	23,0	27,7	9,9	27,5	10,6	33,3	53,4
Lambad	89,7	104,2	34,0	79,9	58,5	99,8	136,1

Aasta keskmine loomade juurdekasv moodustas aastatel 1933 - 1940 veiste osas 8 protsenti, sigade osas 23,3 protsenti ja lammaste ning kitsede osas 18,1 protsenti. Seejuures oli loomakasvatuse arengu tempo kolhoosides tunduvalt kõrgem kui sovhoosides. Nii kasvas veiste arv kolhoosides keskmiselt aastas 18 protsenti, sigade arv 27,0 protsenti ja lammaste ning kitsede arv 50 protsenti.

Vaatamata loomade arvu suhteliselt kiirele suurenemisele, ei saavutanud loomakasvatus 1941. aastaks ühegi tähtsama loomaliigi osas 1928. aasta taset. Ka loomade produktiivsus jäi tagasihoidlikuks. Piimatoodang keskmiselt ühe lehma kohta

oli 1940. aastal 1185 kg. Samal ajal toodeti kolhooside tõufarmides piima ühe lehma kohta keskmiselt 1921 kg. Sovhooside ja kolhooside loomakasvatustefarmides kõrgema produktiivsusega tõuloomade osatähtsuse tõstmiseks organiseeriti juba III viisaastaku algul tõuaretussovhoosid: 170 veisekasvatussovhoosi, 36 lambakasvatussovhoosi, 64 seakasvatussovhoosi ja 96 linnukasvatussovhoosi. Selle tagajärjel aastatel 1935-1940 suurenes tõuloomade arv NSV Liidu veisekasvatuses 3 korda, lambakasvatuses 5 korda ning seakasvatuses 6 korda. Kuid sellega tõuaretuse probleem ei olnud kaugeltki veel lahendatud.

Seoses ühisloomakasvatuse arenguga tõusis loomakasvatussaaduste kaubalisus. Nii moodustas liha kaubalisus majandite kõigi kategooriate järgi 1937. aastal 59 protsenti, piimal 31 protsenti ja villal 75 protsenti.

Tähtsamate loomakasvatussaaduste kaubalisuse kasvu takistas asjaolu, et suur osa produktiivloomadest kuulus kolhoosnikute ja tööliste ning teenistujate isiklikele abimajanditele, üksiktalupidajatele ja teistele elanikkonna gruppidele (tabel 13).

Kolhooside, sovhooside ja teiste riiklike põllumajandusettevõtete arvele langes 1941. aastal veiste arvust ainult 43,3 protsenti, sigade arvust 41,8 protsenti ja lammaste arvust 57,9 protsenti. Seega üle 50 protsendi loomade üldarvust kuulus individuaalsektorile, mis mõjus negatiivselt loomakasvatussaaduste kaubalisusele.

Loomakasvatuse arengule andis eriti ränga hoobi fašistliku Saksamaa kallaletung Nõukogude Liidule 1941. aastal. Perioodil 1. jaanuarist 1941. aastal kuni 1. jaanuarini 1946. aastal vähenes veiste arv NSV Liidus 6,9 miljonit, sealhulgas lehmade arv 4,9 miljonit, lammaste ja kitsede arv 21,6 miljonit ja sigade arv 16,9 miljonit (vt. tabel 12). See avaldas negatiivset mõju ka toodangule, vähendades eriti loomakasvatussaaduste kaubatoodangut.

Sõjajärgsetel aastatel hakkas loomade arv jällegi kasvama. Ka sel perioodil abistasid sovhoosid kolhoose, reali-

T a b e l 13 .

Produktiivloomade jagunemine majandite
kategoriate järgi
(protsentides, võrreldes antud loomaliigi
üldarvuga, seisuga 1. jaanuar)

	Veised	Nendest lehmi	Sead	Lambad	Kitsed
Sovhoosid ja teised riiklikud majandid					
1941	6,5	4,7	11,9	8,9	1,1
1953	8,2	5,9	15,6	11,2	1,2
1958	12,5	9,3	21,9	20,4	2,4
Kolhoosid					
1941	36,8	20,4	29,9	49,0	24,0
1953	53,4	35,0	56,5	76,2	34,0
1958	43,7	34,2	45,0	58,2	13,6
Kolhoosnikute isiklikud abi- maj.					
1941	35,3	45,5	31,3	31,8	53,4
1953	28,8	42,8	20,4	10,7	41,0
1958	30,7	39,1	23,8	16,8	48,1
Teised elanik- konnagrupid					
1941	21,4	29,4	26,9	10,3	21,5
1953	9,6	16,3	7,5	1,9	23,8
1958	13,1	17,4	9,3	4,6	35,9

seerides neile suurel hulgal igat liiki tõuloomi.

Loomade sõjajärgne arv saavutati veisekasvatuses 1948. aastal, lamba- ja kitsekasvatuses 1949. aastal, seakasvatuse aga hiljem - 1952. aastal. Loomade produktiivsus jäi enamikus kolhoosides ja sovhoosides aga sõdabaasi nõrkuse jt. tegurite tõttu madalaks ning loomakasvatussaaduste tootmine ei rahuldanud elanikkonna kasvavaid vajadusi. Kõrvuti loomade arvu suurenemisega ühiskondlikus sektoris vähenes loomade arvu rea aastate jooksul individuaalsektoris, mis avaldas pidurdavat mõju loomakasvatuse arengule üldse. Sellise arengusuuna tõttu suurenes ühiskondliku sektori osatähtsus loomakasvatuses, moodustades 1. jaanuaril 1953. aastal veisekasvatu-

ses 61,6 protsenti ja seakasvatuses 72,1 protsenti (vt. tabel 13).

Selleks, et likvideerida mahajäämus veisekasvatuses, võeti 1949. aastal vastu ühisloomakasvatuse arendamise kolme aasta plaan aastateks 1949 - 1951. Selle plaani põhiülesandeks oli veiste arvu kui ka nende produktiivsuse suurendamine. Nii kavandati suurendada veiste arvu kolhoosides 34 miljonini, piimatoodangut tõsta keskmiselt 1700 - 2000 kilogrammini lehma kohta 1070 kilogrammi asemel 1948. aastal. Nimeetatud kolme aasta plaani aga ei suudetud täita. Keskmise piimatoodang lehma kohta isegi langes, moodustades 1951. aastal 1027 kilogrammi. Ka veiste arv vähenes reas oblastites ja vabariikides võrreldes 1948. aastaga. Söödabaasi härmise mahajäämuse tagajärjel lõppes NSV Liidus 1951. aastal - kolmeastaku viimase aasta jooksul - 895 tuhat veist, 1340 tuhat siiga ja 4846 tuhat lammast.

Madala produktiivsuse ja lehmade arvu aeglase kasvu tagajärjel kasvas piima üldtoodang kolme aasta jooksul ainult 8 protsenti. Ka lihatoodang suurenes ainult vähesel määral ja sedagi peamiselt seetõttu, et suur osa veistest langes karjast välja sööda puudumisel.

Loomakasvatuse kolme aasta plaani mittetäitmist põhjustas rida tegureid, milledest tähtsamad on järgmised:

esiteks, loomakasvatuse plaaniülesannete põhjendamatu kindlaksmääramine ja jaotamine erinevate piirkondade ja vabariikide osas, looduslik-kliimaatiliste jt. tegurite mitteküldaldane arvestamine söötade tootmise laiendamiseks;

teiseks, loomakasvatuse tegeliku olukorra mittearvestamine, konkreetsete abinõude puudumine söödabaasi loomise, loomakasvatuse tootmishoonete ehitamise ja töömahukate tööde mehhaniseerimise kohta;

kolmandaks, põllumajandusettevõtete ja töötajate materiaalse huvitatuse printsiibi rikkumine, mis ei stimuleerinud loomakasvatuse arendamist kolhoosides ja sovhoosides.

Ka kolme aasta plaanile järgneval 1952. aastal ei paranenud olukord loomakasvatuses, vaid halvenes veelgi. Loomade

lõppemine ja massiline tapmine jätkus seoses söödapuudusega.

Niisugustes tingimustes toimuski NLKP Keskkomitee pleenum 1953. aasta septembris, kus näidati ära kõik peamised loomakasvatuse arengut takistavad tegurid ning määrati abinõud esinenud puuduste kõrvaldamiseks.

Kuigi loomakasvatussaaduste müügikohustuste määramisel lähtuti majandile kinnistatud põllumaa või maa-ala suurusest, moonutati seda printsiipi varumise käigus. See seisnes selles, et eesrindlikele, hästi töötanud majandele määrati tavaliselt tunduvalt suuremad ülesanded kui halvasti töötanud majanditele. Selline praktika aga ei stimuleerinud võitlust loomakasvatuse produktiivsuse eest ega ergutanud eesrindlike majandeid. Selles osas ei aidanud loomakasvatuse arendamisele kaasa ka seni kehtinud loomakasvatussaaduste varumise ja kokkuostuhinnad. Kolhoosnike isiklikkudel abimajanditelt võetud kõrged põllumajandussaaduste müüginormid ja kolhoosnike isikliku majapidamise suhtes rakendatud maksupoliitika esinenud puudused põhjustasid kolhoosnike isiklike lehmade, sigade ja lammaste arvu vähenemine.

Loomakasvatuse mahajäämuse otsustavaks põhjuseks oli halb söötade tootmine ja varumine. Paljudes majandites oli nõrgalt arenenud heinakasvatus, väga madal oli loodusliku ja põldheina viljakus, vähe kasvatati silo valmistamiseks maisi ja päevalille. Vähe toodeti samuti söödakartulit jt. sööda-kultuure. Tõsiseks takistuseks tööviljakuse tõusule loomakasvatusefarmides oli töömahukate tööde, eeskätt veega varustamise ja söötade ettevalmistamise ikka veel vähene mehhaniseerimine. Loomakasvatusefarmides oli endiselt ülekaalus väheviljakas käsitsi töötamine.

NLKP Keskkomitee 1953. aasta septembripleenum määras konkreetsed abinõud kõigi nimetatud puuduste kõrvaldamiseks.

Viimastel NLKP Keskkomitee pleenumitel on leidnud edasiarendamist ja konkretiseerimist loomakasvatuse tõusu puudutavad abinõud. Selles mõttes on eriline tähtsus NLKP Keskkomitee 1954. aasta veebruari-märtsipleenumil ja 1955. aasta

jaanuaripleenumil, kus arutati uudis- ja jäätmaade kasutuselevõtmise ning loomakasvatussaaduste tootmise suurendamise küsimusi. Nimetatud pleenumite rahvamajanduslik tähtsus on järgnevates otsustes:

- 1) määrati kindlaks söötade tootmise konkreetsed teed, et tagada loomade arvu suurenemine ja nende produktiivsuse tõus vajalikul määral;
- 2) nähti ette abinõud tootmishoonete ehitamise ja loomakasvatuse mehhaniseerimistaseme tõstmise alal;
- 3) töötati välja abinõud põllumajandustöötajate materiaalse huvi tõstmiseks loomakasvatussaaduste tootmise suurendamise vastu;
- 4) nähti ette muuta põllumajandussaaduste tootmise ja varumise planeerimise korda, et luua võimalused üksikute vabariikide, oblastite, rajoonide ning kolhooside ja sovhooside initsiatiivi arendamiseks loomakasvatuses;
- 5) lahendati põllumajandusettevõtete kaadriga tugevdamise probleem.

Nii tõsteti tunduvalt loomakasvatussaaduste varumis- ja kokkuostuhindu, vähendati loomakasvatussaaduste kohustuslike müüginorme, kehtestati uus kord tulumaksu määramisel kolhoosnikute abimajanditele, vähendati ning hiljem kaotati loomakasvatussaaduste kohustuslikud müüginormid kolhoosnikute isiklikelt abimajanditelt ning rakendati rida teisi abinõusid.

Nende abinõude rakendamise tagajärjel tõusis 1953. aasta septembripleenumijärgsel perioodil kõigi loomakasvatusharude arengu tempo. Aastatel 1954 - 1958 suurenes veiste üldarv 15 miljonilooma võrra (nendest oli lehmi 8,1 miljonit), sigade arv 15,2 miljonit ja lammaste arv 29,8 miljonit (vt. tabel 12).

Seoses loomade arvu suurenemisega kasvas nimetatud perioodil järsult ka loomakasvatussaaduste tootmine (vt. tabel 14). Liha tootmine (tapakaalus) suurenes 1958. aastaks 1953. aastaga võrreldes 1900 tuhat tonni ja piima tootmine 22 300 tuhat tonni, villa tootmine 85 tuhat tonni ja munatoodang 7 miljardit tükki.

T a b e l 14 .

Loomakasvatussaaduste tootmine NSV Liidus.

	1953.a.	1958.a.	1958.aastal võrreldes 1953.a. protsentides	1965.a. plaan
Liha (tapakaalus, miljonites tonnides)	5,8	7,7	133	16,0
Piim (miljonites tonnides)	36,5	58,7	169	100-105
Vill (tuhand.tonnides)	235	322	136	ca 548
Munad (miljard. tükkides)	16,1	23,0	143	37,0

Loomakasvatussaaduste tootmise kasv ja kolhooside ning sovhooside osatähtsuse tõus nende saaduste tootmisel soodustasid loomakasvatussaaduste riikliku varumise mahu suurenemist. Juba 1957. aastal andsid kolhoosid ja sovhoosid 75 protsenti liha kaubatoodangust, 81 protsenti piima ja 88 protsenti villa kaubatoodangust.

T a b e l 15 .

Loomakasvatussaaduste varumine.

NSV Liidus

	1953.a.	1958.a.	1958.aastal võrreldes 1953.a. protsentides
Liha (eluskaalus, miljonites tonnides)	3,7	5,6	151
Piim (miljonites tonnides)	10,6	22,1	208
Munad (miljardites tükkides)	2,6	4,5	173
Vill ¹ (tuhandetes tonnides)	195	312	160

¹ seisuga 10. detsember

Suuri edusamme saavutati loomade produktiivsuse tõstmisel. Keskmine piimatoodang lehma kohta suurenes kolhoosides 1913 kilogrammini 1958. aastal 1016 kilogrammi vastu 1953. aastal, sovhoosides aga moodustas keskmine piimatoodang 1957. aastal 2700 kilogrammi. Kasvas ka keskmine villatoodang lambalt, moodustades 1956. aastal 2,5 kilogrammi kolhoosides ja 3,2 kilogrammi sovhoosides.

Aluseks võttes viimastel aastatel saavutatud loomakasvatussaaduste tootmise kasvutempot, püstitati ülesanne lähimate aastate jooksul järele jõuda Ameerika Ühendriikidele tähtsamate loomakasvatussaaduste (või, liha, piim) tootmise mahult ühe elaniku kohta. Tähtsamate loomakasvatussaaduste tootmist ühe elaniku kohta iseloomustab tabel 16.

T a b e l 16 .

	Ühe elaniku kohta			
	Liha tapakaalus kg	Piim kg	Või kg	Munad tk.
NSV Liit1958.a.	37	284	3,8	111
1965. a. plaan	70,0	437-458	5,0	162,0
Ameerika Ühendriigid., 1958.a.	94	326	3,9	371

Suurt edu püstitatud ülesande lahendamisel on saavutatud juba seitseaastaku kahe esimese aasta jooksul. Nii kasvas lihatoodang (tapakaalus) aastatel 1959 - 1960 1,0 miljoni tonni võrra, ulatudes 1960. aastal 8,7 miljoni tonnini ja piimatoodang 2,8 miljoni tonni võrra, moodustades 1960. aastal 61,6 miljonit tonni. Samal ajal aga püsib tähtsamate loomakasvatussaaduste tootmine USA-s juba rea aastate jooksul enam-vähem ühel tasemel.

Tabel 17.

Tähtsamate loomakasvatussaaduste tootmine
USA-s
(tuhandetes tonnides)

	Keskmiselt aastatel 1947 - 1949	1956.a.	1957.a.	1958.a.
Liha	10 025	12 725	12 215	11 685
Piim	52 754	56 927	57 108	56 791
Või	731	709	703	685

III. Loomakasvatuse tähtsamad tootmissuunad NSV Liidus.

Põhilisteks loomakasvatusharudeks, mida arendatakse NSV Liidu territooriumi kõikides osades, on veisekasvatus, sea-
kasvatus, lambakasvatus ja linnukasvatus. Olenevalt loodus-
lik-kliimaatilistest ja majanduslikest tingimustest on erine-
vate loomakasvatusharude osatähtsus ning iga loomakasvatusha-
ru tootmissuunad eri tootmispiirkondades isesugused.

1. Veisekasvatus.

Veisekasvatus on üheks tähtsamaks loomakasvatusharuks
NSV Liidus, kuna ta annab elanikkonnale niisuguseid väärtus-
likke toiduaineid nagu piim ja liha. Vastavalt sellele, kui
suur on veisekasvatuse kogutoodangus piima ja liha osatäht-
sus, eristatakse siin järgmisi peamisi tootmissuundi:

- a) piima tootmissuund;
- b) piima-liha tootmissuund;
- c) liha-piima "-"
- d) liha "-"

Tootmissuuna määrab kindlaks teaduslikult põhjendatud
põllumajandussüsteem. Vastavalt sellele on peamisteks piima-
karjakasvatuse piirkondadeks mittemustmullavööndi keskosa,
loode- ja põhjapiirkonnad, Lääne-Siber, Uraal, Balti vabarii-
gid, Valgevene ja Ukraina NSV. Lihaloomakasvatust arendatak-

se ulatuslikult Kasahstani, Siberi, Volgamaa, Põhja-Kaukaasia ja Uraali stepipiirkondades.

Olenevalt veisekasvatuse tootmissuunast valitakse välja kõige sobivamad veisetõud kas piima või liha tootmiseks ning teostatakse ka vastavasuunalist tõuaretustööd. Nii on piima- ja piima-liha tootmissuunaga veisekasvatuse korral tõuaretuse eesmärgiks piimatoodangu suurendamine lehma kohta ja piima rasvasisalduse tõstmine, liha ja liha-piima tootmissuuna korral aga veiste eluskaalu, õppäevase kaalu juurdekasvu suurendamine, liha kvaliteedi tõstmine jne.

Karja laiendatud taastootmisel on suur tähtsus veisekarja struktuuril, s. t. veiste mitmesuguste soo- ja vanuserühmade vahekorral veiste üldarvus. Struktuuri iseloomustab üksikute rühmade, eriti aga lehmade osatähtsus veiste üldarvus, sest mida rohkem on lehmi, seda rohkem saadakse ka piima.

Karja struktuur oleneb veisekasvatuse tootmissuunast. Täispiima ja piima-liha tootmise piirkondades on majandite tähtsamaks ülesandeks piima tootmine linnade ja tööstuskustete varustamiseks ja või ning juustu valmistamiseks. Vedude lühendamiseks tuleb piima toota võimalikult rohkem just linnalähedastes tootmistsoonides. Nendes tootmistsoonides peab seetõttu lehmade osatähtsus karjas olema kõige suurem ja noorveiste osatähtsus sellevõrra väiksem.

Kuna liha ja liha-piima tootmissuuna puhul saadakse põhiliselt lihatoodangut, siis sellele vastavalt on nendes piirkondades lehmade osatähtsus karjas väiksem, kuid suureneb nuumamiseks jäetavate noorveiste arv. Neis piirkondades tapetakse nuumatud noorveised lihaks 2 - 3 aasta vanuses, piima tootmise piirkondades aga tapetakse osa noorveiseid varajasemas eas.

Eeltoodu tõttu on piima tootmise piirkondades lehmade osatähtsus karjas umbes 60 protsenti, piima-liha tootmise piirkondades umbes 50 protsenti ja liha ning liha-piima tootmise piirkondades umbes 40 protsenti.

Olenevalt veisekarja laiendatud taastootmise tempost

võib lehmade osatähtsus karjas olla erinev eeltoodud näitavudest, kuid igal juhul peab karja struktuur olema selline, et oleks kindlustatud nii loomade arvu suurendamise kui ka piimatoodangu plaanide täitmine.

Karja näidiesstruktuur piima-liha tootmissuunaga
veisekasvatases.

Sugupullid	1,2	protsenti
Lehmad	50,0	—"
Tiined mullikad	10,0	—"
Lehmmullikad üle ühe aasta	12,0	—"
Lehmmullikad alla ühe aasta	15,0	—"
Pullmullikad ja kastraadid üle ühe aasta	5,0	—"
Pullmullikad ja kastraadid alla ühe aasta	6,8	—"
k o k k u	100,0	protsenti

Sellise karja struktuuri korral peetakse lehma karjas 10 - 12 aastat ning igal aastal praagitakse välja umbes 8-10 protsenti lehmadest.¹ Siinjuures suurendatakse igal aastal lehmade arvu, et tagada karja remondi² ja laiendatud taastootmise nõuete täitmine.

Laiendatud taastootmise kiire tempo tagamiseks on vajalik saada igalt lehmalt ja tiinelt mullikalt elujõuline vasi- kas ning see kasvatada tootvaks loomaks. Lehmmullikate õige- aegne paaritamine, samuti sugupullide otstarbekohane pidamine ja kasutamine (kunstlik seemendamine) tagavad vajaliku järg- laste arvu saamise ning on tähtsaks vahendiks lehmade ahtruse likvideerimisel. Suur tähtsus on lehmade ja mullikate paari- tamise aegadel. Selleks, et tagada piima ühtlasem tootmine

¹ Lehmade väljapraakimisel tuleb arvestada ka lehmade individuaalseid omadusi. Keskmise piimatoodangu langemise korral võidakse teostada väljapraakimine tunduvalt varem, vastupidi- sel juhul aga jällegi hiljem.

² Karjast väljapraagitud loomade asendamist nimetatakse karja remondiks ja loomi-asendajaid remontloomadeks.

aasta jooksul, vähendada vasikate kasvuruumide vajadust ning ühtlustada vasikatalitajate tööd, on vajalik lehmade poegimise ühtlasem jaotamine kogu aasta vältel, viies osa poegimisi üle kevadperioodilt suve-, sügis- ja ka talvekuudele. Lehmade poegimise ühtlasem jaotamine on suure rahvamajandusliku tähtsusega, kuna ta soodustab elanikkonna paremat varustamist (eriti linnalähedastes tootmistsoonides) ja piima töötleva tööstuse töö sempoonsuse vähendamist.

Liha-piima ja liha tootmise suunaga veisekasvatuses on tähtis otstarbekohase nuumatüübi valik. Kogemused näitavad, et veistele on kõige sobivamaks ja odavamaks nuumatüübiks suvine karjamaanuom. Nii suureneb karjamaanuomal täiskasvanud veiste eluskaal suvise karjatamisperioodi (120 - 150 päeva) jooksul 20 - 30 protsenti, noorveiste kaal aga umbes 2-kordseks. Nuumatüübi valik sõltub samuti söödabaasi olukorrast ja üksikute söödaliikide tootmise võimalustest antud piirkonnas.¹

Veiste nuumamisel on aga liha tootmise suurendamise seisukohalt äärmiselt suur tähtsus, sest nuumatud veise elus- ja tapakaalu suhe on tunduvalt parem kui lahjal veisel. Lahjalt veiselt, eluskaaluga 300 kilogrammi, saadakse umbes 120 kilogrammi liha ja 4 kilogrammi rasva. Samalt veiselt, nuumatuna 500-kilogrammi eluskaaluni, saadakse umbes 260 kilogrammi liha ja kuni 23 kilogrammi rasva.

2. Seakasvatus.

Seakasvatus on üheks ökonoomsemaks loomakasvatusharuks elanikkonna varustamisel kõrge kvaliteedilise lihaga. Sead, võrreldes teiste loomaliikidega, on varem valmivaks loomaliigiks, on suure sigivusega, annavad palju liha ja rasva ning, mis peamine, kasutavad iga kilogrammi liha tootmiseks vähem söötasid kui teised loomaliigid. Kui 1 kilogrammi veiseliha eluskaalu tootmiseks kulutatakse umbes 7,3 söötühikut, siis 1 kilogrammi sealiha eluskaalu tootmiseks kulutatakse 6 - 6,3

¹ Sööda tootmise ökonoomikat antud teema raames pikemalt ei käsitleta, kuna neid vaadeldakse hiljem eraldi teemana.

söötühikut. Ka elus- ja tapakaalu suhe on parem kui teiste loomaliikide puhul. Seakasvatuses saadakse liha 60 - 66 protsenti eluskaalust, veisekasvatuses 42 - 53 protsenti.

Seakasvatuses eristatakse järgmisi peamisi tootmissuundi:

- a) liha (peekoni) tootmissuund;
- b) poolrasva "
- c) rasva "

Tootmissuuna valik oleneb põhiliselt söötade tootmise võimalusest, s. t. milliseid söötasid on äntud piirkonnas otstarbekas toota ja kasutada sigade nuumamiseks. Põhilistes maisikasvatuspriirkondades (mais terana) on levinud rohkem poolrasva ja eriti rasva tootmissuund, kartulikasvatuspriirkondades aga liha tootmissuund (peekonsigade kasvatamine), osalt aga ka poolrasva tootmissuund.

Eespool toodust lähtudes koondub sealiha tootmine koos teravilja laialdase kasutamisega peamiselt Ukrainasse, Lääne-Siberisse ja Moldaavia NSV-sse. Mittemustmullavööndis, Balti vabariikides ja Valgevene NSV-s tugineb seakasvatus põhiliselt kartulinuumale. Seega Balti vabariikide, Ukraina NSV ja Vene NFSV üksikute piirkondade pühiülesandeks seakasvatuse alal on peekoni tootmine.

Sigade tõuaretustöös peetakse silmas eluskaalu tõstmise ja rasvatoodangu suurendamise võimalusi, kõrget siglivust, ööpäevast kaalu juurdekasvu jne.

Seakarja näidisstruktuur (aasta lõpul).

Põhiemised	10	protsenti
Sugukuldid	0,8	"
Remontsead (2-10 kuu vanused)	5,3	"
Nuumikud (2-10 kuu vanused)	38,9	"
Põrsad (kuni 2 kuud)	45,0	"

k o k k u 100,0 protsenti

Liha- ja rasvatoodangu suurendamise abinõuks on emiste õige kasutamise organiseerimine. Emiste poegimine toimub tavaliselt 2 korda aastas. Paaritamine tuleb organiseerida sel-

liselt, et emiste esimene poegimine toimuks varakevadel, kusjuures suveperioodil oleks võimalik kasutada haljassööta põrsaste nuumamiseks, teine poegimine aga sügisel enne talveperioodi kätte jõudmist.

Kuna kevadel sündinud põrsad on üldiselt tugevamad ja elujõulisemad, siis kasutatakse neid põhiliselt laiendatud taastootmiseks.

3. Lambakasvatus.

Lambakasvatus on loomakasvatusharuks, mis annab rahvamajandusele villa, nahka, liha, rasva ja teisi saadusi.

Lambakasvatussaadustel on rahvamajanduse seisukohalt suur tähtsus, kuid kõige tähtsamaks osutub enamikus piirkondades peenvilla ja poolpeenvilla ning liha tootmine.

Olenevalt lammastelt saadava põhitoodangu laadist ja selle väärtusest, liigitatakse kõik lambatõud rühmadesse. Viimaseid nimetataksegi lambakasvatuse tootmissuundadeks. NSV Liidu lambakasvatuses eristatakse järgmisi tootmissuundi:

- a) peenvilla tootmissuund
- b) poolpeenvilla tootmissuund
- c) pooljämevilla "-
- d) jämevilla-naha ä"-
- e) jämevilla-liha "-
- f) jämevilla-liha-piima tootmissuund

Peenvilla ja poolpeenvilla tootmissuunad on enam levinud Stavropoli ja Krasnodari krais, Rostovi, Astrahani ja Stalingradi oblastis. Põhja-Kaukaasia rajoonid annavad käesoleval ajal umbes 30 protsenti kogu villatoodangust, sellest 80 protsenti peen- ja poolpeenvilla. Viimastel aastatel hakkab peen- ja poolpeenvillalambakasvatus arenema ka Kasahstanis ja teistes Kesk-Aasia vabariikides. Kesk-Aasia on ka peamine karakullnahkade tootja. Jämevilla-naha, jämevilla-liha-piima tootmissuunad on peamiselt levinud Põhja-Kaukaasia mägirajoonides, Taga-Kaukaasias, Kasahhi NSV-s ja NSV Liidu põhjapoolsetes piirkondades.

Lambakasvatussaaduste (vill, liha, nahk jt.) tootmise laiendamiseks on tarvis, et lambakarjas oleks küllaldasel arvul uttesid, jäärasid, noorlambaid ja teisi soo- ning vanuserühmi, see tähendab, et oleks loodud õige lambakarja struktuur. Lambakarja näidisstruktuur poegimise hooaja algul oleks järgmine:

üle 2 aasta vanuseid täiskasvanud uttesid umbes	60 %
alla 2 aasta vanuseid nooruttesid umbes	35 %
tõujäärasid umbes	5 %

Sellise lambakarja struktuuri korral poegib karja iga 100 lamba kohta 75 utte, andes järelkasvu umbes 95-100 talle. Peale küllaldase järelkasvu saamise on tähtsaks probleemiks üleskasvatamine ning lammaste surevuse likvideerimine, mis peamistes lambakasvatuspriirkondades on veel küllaltki suur.

Kõrvuti toodangu koguse suurendamisega, tuleb suuremat tähelepanu pöörata villa kui tähtsama toodanguliigi kvaliteedi parandamisele. Selleks on olulise tähtsusega peen- ja poolpeenvillalammaste osatähtsuse tõstmine kõigis tähtsamates lambakasvatusrajoonides.

4. Linnukasvatus.

Linnukasvatuse tähtsus seisab selles, et ta annab elanikkonnale kõrgeväärtuslikke saadusi, nagu seda on munad, liha, suled ja udusuled.

Sõltuvalt toodangu iseloomust võivad majandite linnufarmidel olla järgmised tootmis- ja aretussuunad:

- a) munatootmise suund. Siin on peaeesmärgiks inimtoiduks minivate kanamunade tootmine;
- b) muna-liha segatootmise suund, kus eesmärgiks on nii munade kui ka liha tootmine (näit. kanad, pardid);
- c) lihatootmise suund. Siin kasvatatakse parte, hanesid või kalkuneid liha saamiseks.

Linnukasvatuse tootmissuund sõltub ühe või teise linnuliigi kasvatamiseks soodsate tingimuste olemasolust. Seal, kus kasvatatakse teravilja, on otstarbekas arendada kanakasvatust, kus on aga olemas looduslikud veekogud või võimalused kunstlike veekogude rajamiseks, tuleb arendada veelindude kasvatamist.

Linnukasvatusele on suur tähtsus ka üldise lihatoodangu suurendamise seisukohast lähtudes. Võrreldes põllumajandusloomadega on kodulinnud kõige varavalmivamad. Nii näiteks hakkab kana munema 5 kuu vanuselt, 2 kuu vanune part on tapaküps, kaaludes 2 - 2,5 kilogrammi. Linnuliha tootmine on samuti ökonoomne: iga kilogrammi liha kohta kulutatakse kõigest 3 - 4 kilogrammi söötasid.

IV. Loomakasvatussaaduste tootmine 100 hektari põllumajanduslikult kasutatava maa kohta.

Loomakasvatuse arengutaseme üheks tähtsamaks näitajaks on loomade arv ja loomakasvatussaaduste tootmine 100 hektari põllumajanduslikult kasutatava maa kohta.

Ühismaa kui kõigi majandite peamise rikkuse kasutamise aste ilmneb, kui võrrelda majandeid 100 hektari põllumajanduslikult kasutatava maa kohta toodetud saaduste hulga järgi. Rahvamajanduse huvid nõuavad just sellist lähenemist üksikute majandite, rajoonide ja tervete tootmispiirkondade tootmisnäitajate hindamisel.

Loomakasvatussaaduste toodangut nagu piim, liha ja vill arvestatakse kogu põllumajanduslikult kasutatava maa - põllu-, heina- ja karjamaa - 100 hektari kohta, sealiha toodangut - põllumaa 100 hektari kohta. Linnukasvatuse toodangut (munad) arvestatakse teravilja külvipinna 100 hektari kohta.

Niisuguse arvestuse aluseks on see, et nimetatud tootmisharud sõltuvad otseselt vastavate kõlvikute kasutamisest söötade tootmiseks.

Ühe või teise põllumajandussaaduse toodangu hulk põllumajanduslikult kasutatava maa 100 hektari kohta sõltub tootmise tsonaalsusest ja spetsialiseerimisest ühele või teisele tootmisharule, mulla viljakusest jt. teguritest. Sellepärast ei saa nõuda, et eri piirkondade kolhoosid ja sovhoosid, millega põhitootmisharud on erinevad, toodaksid 100 hektari kohta võrdselt ühte või teist põllumajandussaadust. Selliselt võib toodangut võrrelda vaid ühesuguse tootmissuunaga piirkondades ja ühesuguse spetsialiseerumisega majandeis, arves-

tades samuti erinevusi mulla viljakuses ja teistes tootmis-
tingimustes.

Loomade arv põllumajanduslikult kasutatava maa pinnaühiku kohta on NSV Liidus viimastel aastatel pidevalt kasvanud, kuid NSV Liidu üksikutes piirkondades esineb selles osas suuri kõikumisi. NSV Liidu idaosas on loomade tihedus tunduvalt väiksem kui maa keske- ja lõunarajoonides. Nii näiteks tuleb Kesk-Volgamaa, Lõuna-Uraali, Kasahhi NSV, Novosibirski oblasti ja Altai krai kolhoosides 100 hektari põllumajanduslikult kasutatava maa kohta veiseid 6, nendest lehmi 2 - 3, si-
gu 8 - 10 ja lambaid 18 - 20.

Kesk-Aasia vabariikides on need arvud aga veelgi väiksemad.

T a b e l 18.

Piima ja liha tootmine 100 hektari põllumajanduslikult kasutatava maa kohta (tsentnerites).

	P i i m			L i h a tapakaalus		
	1948.a.	1953.a.	1959.a.	1948.a.	1953.a.	1959.a.
Nõukogude Liit	69	75	123	6	12	18
Vene NFSV	91	93	156	8	14	21
Ukraina NSV	135	177	344	12	32	54
Valgevene NSV	143	178	293	14	23	44
Uzbeki NSV	16	16	36	3	3	7
Kasahhi NSV	13	13	17	2	3	4
Gruusia NSV	93	104	176	16	23	35
Aserbaidžani NSV	69	59	111	10	13	20
Leedu NSV	207	232	420	28	28	52
Moldaavia NSV	67	99	239	8	30	42
Läti NSV	278	329	515	19	28	50
Kirgiisi NSV	29	26	47	5	8	10
Tadžiki NSV	40	26	50	5	7	10
Armeenia NSV	101	122	229	15	17	30
Turkmeenia NSV	2	3	4	0,7	1	2
Besti NSV	210	243	423	19	24	47

Maa vajaduste täielikuks rahuldamiseks lähemal ajal loomakasvatussaadustega on vajalik kõigepealt suurendada loomade arvu ja tõsta nende produktiivsust.

Loomakasvatussaaduste suurendamisel pidasid NLKP 1959.a. detsembripileenum ning 1961. aasta jaanuaripileenum praegustes tingimustes otsustava tähtsusega teguriks loomade arvu kasvu. Seega on kolhooside ja sovhooside loomakasvatuse üheks põhiliseks näitajaks loomade, eriti lehmade arv kõlvikute 100 hektari kohta.

Kolhooside ja sovhooside peamiseks ülesandeks loomakasvatuse alal on igati suurendada loomakasvatussaaduste tootmist 100 hektari põllumajanduslikult kasutatava maa kohta, tehes seda minimaalse tööjõu ja vahendite kuluga toodanguühikule.

Loomakasvatussaaduste tootmise tasemelt on esirinnas Ukraina NSV (vt. tabel 18), kus 100 hektari põllumajanduslikult kasutatava maa kohta saadi 1959. aastal 54 tsentnerit liha ja 344 tsentnerit piima. Lehma oli samal ajal 100 hektari kohta 17,8. Rida eesrindlikke loomakasvatusrajoone saavutas aga veelgi paremaid tootmisnäitajaid. Esimeste hulgas on Eesti NSV ja teised Balti vabariigid.

Eesrindlike majandite kogemused näitavad, et peamisteks abinõudeks, mis kindlustavad piimatoodangu kasvu 100 hektari põllumajanduslikult kasutatava maa kohta, on:

- 1) loomade arvu suurendamine,
- 2) söödabaasi tugevdamine ja esmajoones teramaisi haljasmassina ja silo valmistamiseks kasutatava maisi külvipinna laiendamine,
- 3) väljalüpsi suurendamine parema söötmise arvel,
- 4) loomade pidamistingimuste ja hooldamise parandamine,
- 5) tõuaretustöö parandamine,
- 6) töömahukate tööde mehhaniseerimine ja elektrifitseerimine farmides,
- 7) materiaalse huvitatuse printsiibist kinnipidamine loomakasvatustööde töötajate töö tasustamisel.

Nende abinõude rakendamise tagajärjel on suur osa Vene NFSV, Ukraina NSV ja Balti liiduvabariikide kolhoose ja sov-

hoose saavutanud 100 hektari näitajate paranemise paari viimase aasta jooksul.

Liha tootmise suurendamisel etendab tähtsat osa seakasvatuse arendamine, sigade nuumamise parandamine. Seakasvatuse arendamisele pöörati suurt tähelepanu NLKP Keskkomitee detsembripleenumil 1959. aastal ja jaanuaripleenumil 1961. aastal. Nendes otsustes nõutakse sealiha tootmise otsustavat suurendamist.

Selleks, et järele jõuda Ameerika Ühendriikidele loomakasvatussaaduste tootmises ühe elaniku kohta, on tarvis toota põllumajanduslikult kasutatava maa iga 100 hektari kohta 42 tsentnerit liha tapakaalus ja 141 tsentnerit piima.

1956. aastal toodeti näiteks 100 hektari kohta:

	NSV Liidus	Ameerika Ühendriikides
liha tapakaalus	13,3 tsentnerit	33 tsentnerit
piima	101,0 --	111 --

Või tootmiselt ühe elaniku kohta jõudis NSV Liit Ameerika Ühendriikidest ette juba 1959. aastal.

Liha tootmises esineb veel mahajäämus.

Käesoleva seitseaastaku esimestel aastatel lahendatakse lihatootmise suurendamise ülesanne seakasvatuse ja linnukasvatuse kiirendatud arendamisega. Hiljem aga vastavalt veiste ja lammaste arvu suurendamisega nähakse ette veise- ja lambaliha tootmise laiendamist. Sea- ja linnuliha tootmise kiirema laiendamise võimalusi käsitleti eespool.

V. Loomakasvatustehaste mehhaniseerimine ja elektrifitseerimine.

Loomakasvatustehaste mahajäämuse üheks tähtsaks põhjuseks juba pikema perioodi jooksul on olnud ajakohaste loomakasvatustehaste ja ehitiste vähesus ja tömahukate tööde madal mehhaniseerimise tase.

Loomakasvatustefarmides on suurt tööjõukulu nõudvateks töödeks farmide varustamine veega, söötade ettevalmistamine, lehmälüps koos piima esmase töötlemisega, farmisisene transport ja lammaste pügamine.

Kuni viimase ajani on aga suur osa nimetatud töödest tehtud käsitsi. Nii näiteks oli 1958. aastaks mehhaniseeritud kolhoosides veega varustamine 27 protsendi ja lehmade lüpsmine ainult 3,6 protsendi ulatuses.

Märgitud tööde mehhaniseerimist ei ole ratsionaalne läbi viia üksikute juhuslikult valitud masinate abil. On vajalik, et kasutatavad masinad oleksid omavahel seotud ning tingimisi teineteist. See omakorda nõuab masinatevahelise transpordi mehhaniseerimist ja masinate tootlikkuse sünkroniseerimist.

Põhilisemaks mehhaniseerimist nõudvaks tööks on farmide varustamine küllaldasel määral veega. Veisefarmide kvaliteetse veega küllaldane varustamine tõstab loomade produktiivsust, kergendab veisetalitajate tööd ja tõstab töökultuuri. Ka tulekaitse seisukohalt lähtudes ei või vee osatähtsust alahinnata. Veevarustuse organiseerimisel tuleb lähtuda kohalikest tingimustest, kasutades ära olemasolevaid veekogusid, elektrienergia puudumisel tuuleenergiat jne. Kui vesi on viidud torustikuga selle tarbimiskohani, siis alles saab pidada vee varustamist lahendatuks. Loomade jootmine tuleb aga igas farmis teostada automaatselt.

Söötade ettevalmistustöödeks loomakasvatustefarmides on põhu ja aganate ettevalmistamine, heinajahu ja heinaleotise valmistamine, juur- ja mugulvilja ning jõusööda ettevalmistamine. Söötade ettevalmistamine on otstarbekohane läbi viia vastavates söödatsehhides. Masinate koondamine võimaldab neid omavahel seostada, vähendades seega tööjõu kulu ja tagab ka ettevalmistavate söötade parema kvaliteedi.

Söötade ettevalmistamiseks kasutatakse mitmesuguseid põhutöötlemise masinaid, veskeid ja söödapurustajaid, mugul- ja juurviljapesisijaid ning söödaaurutusagregaate, kartulipudrustajaid ja veekeetjaid.

Palju jõukulu nõudvaks tööks on lehmade lüpsmine. Käsit-

silüps on aega nõudev ja lüpsjale väsitav tööoperatsioon. Lüpsi mehhaniseerimiseks kasutatakse elektrilüpsimasinaid. Lüpsimasinat kasutuselevõtmine võimaldab tõsta lüpsjate töövõiljakust 2 - 3 korda võrreldes käsitsilüpsiga. Teiseks tõuseb ka piima kvaliteet, kuna piima saastumise võimalused on väiksemad. Masinlüpsil annab paremaid tulemusi kahetaktiline lüpsimasin, kuna see on kõige suurema tööjõudlusega. Töövõiljakuse tõstmise huvides on vajalik mehhaniseerida ka ettevalmistustööd lehmade lüpsiks, piima toimetamine piimaruumi ja piima esmane töötlemine. Lüpsi kompleksset mehhaniseerimist pole aga ratsionaalne läbi viia tavalises loomakasvatuse farmis, vaid vastavates lüpsisaalides, mis võivad teenindada kaugelt suuremat arvu lehmi. Lüpsisaalid õigustavad ennast aga ainult loomade vabapidamise korral.

Suveperioodil tuleb masinlüpsi organiseerida ka karjamaal. Selleks otstarbeks kasutatakse liikuvaid lüpsiseadmeid, mis töötavad sisepõlemismootori abil. Liikuva lüpsiagregaadi koosseisus peab olema seade piima puhastamiseks, jahutamiseks ja vahendid piima transportimiseks kas farmi või piimatööstusse.

Otstarbekohane farmisisene transport aitab kergendada selliseid raskeid töid nagu sööda vedu, allapanek ja sõnnikuvadu, piima transportimine lüpsikohalt hoiukohta jne. Farmisisese transpordi mehhaniseerimise viisi määravad kohalikud tingimused, millisteks osutuvad maapinna reljeef, teede olemasolu jt. Transpordiks kasutatakse rippteid, maapealseid teid kas raudteedena või betoneeritud teedena. Transpordivahendeid võib heade siseteede olemasolu korral liikuma panna ka mootori jõul, kasutades selleks kas sisepõlemis- või elektrimootoreid. Töömahukate tööde mehhaniseerimisele pööras tõsisemat tähelepanu juba NLKP Keskkomitee 1955. aasta jaanuaripileenum, nähes ette vajaduse lähemal aastail komplekselt mehhaniseerida sööda ettevalmistamise ja loomade jootmise operatsioonid loomakasvatuse farmides.

Töömahukate tööde mehhaniseerimine farmides on töövõiljakuse tõstmise ja tootmiskulude alandamise üheks tähtsamaks

abinõuks loomakasvatustes. Sellest annavad tunnistust paljude majandite kogemused. Nii näiteks suurenes tööviljakus Moskva oblasti eesrindlike kolhooside kogemuste põhjal loomade jootmise mehhaniseerimise 18 - 20 korda, söödajuurikate pesemise mehhaniseerimisel 5 korda, sõnniku mehhaniseeritud väljaveol üle 3 korra jne. Suurt tööjõu kulu kokkuhoide annavad mitmesugused söötade ettevalmistamise kompleksse mehhaniseerimise agregaadid ja masinad, asendades kümnete lihtsamate masinate tööd. Näiteks sööda ettevalmistamise agregaadid K K - 2,5 ja AK - 1,2 vähendavad tööjõukulu 3 - 4 korda.

Loomakasvatustefarmide mehhaniseerimine sõltub suurel määral elektrifitseerimise tasemest, kuna põhiliseks kasutatavaks energialiigiks on elektrienergia.

1958. aasta algul kasutas NSV Liidus elektrienergiat 44,6 tuh. kolhoosi. Nendest oli elektrifitseeritud aga ainult 30,5 tuh. kolhoosi, kuna ülejäänud said elektrienergiat MTJ-de liikuvatelt elektrijaamadelt. Üldse kasutas elektrienergiat ainult 59 protsenti kolhoosidest. Sovhoosidest oli samal perioodil elektrifitseeritud 93 protsenti.

Põllumajanduse elektrifitseerimise madalast tasemest on suurel määral tingitud ka puudujäägid mehhaniseerimises. Arvestades antud olukorda, nähti NLKP Keskkomitee 1961. aasta jaanuaripleenumi otsustes ette kiirendada kolhooside elektrifitseerimist ja kompleksset mehhaniseerimist, suurendades selleks otsustavalt elektrifitseerimis- ja mehhaniseerimisevahendite tootmist.

VI. Loomakasvatus Eesti NSV-s.

Põllumajanduslike kõlvikute struktuuri ja omaduste ning kliimaatiliste tingimuste tõttu on Eesti NSV-s kujunenud põhiliseks tootmissuunaks loomakasvatus. Selline spetsialiseerimine algas juba 19. sajandi II poolel. Loomakasvatussaaduste tootmist soodustab looduslike heina- ja karjamaade suur osatähtsus, pikk karjatamisperiood jt. tegurid.

Loomakasvatussaaduste tootmise arendamisel lähtutakse ülesandest saada pinnaühiku kohta võimalikult suuremal hul-

gal toodangut võimalikult väiksema tööjõu ja vahendite kulutusega toodanguühiku kohta.

Vastavalt looduslikele ja majanduslikele tingimustele arendatakse põhiliste loomakasvatusharudena piimakarja- ja seakasvatust. Kõrvuti nendega areneb aga ka lambakasvatus ja linnukasvatus, vähemal määral karusloomakasvatus ja mesindus.

Vastavalt NSV Liidu rahvamajanduse arendamise kontrollarvudele aastaiks 1959 - 1965 spetsialiseerub Eesti NSV põllumajandus ka edaspidi piima-tõukarjakasvatusel ning liha- ja peekonikasvatusele.

Loomakasvatussaaduste ulatus, nagu eespool selgus, sõltub suurel määral produktiivloomade arvust. Produktiivloomade arvu muutumise kohta annab ülevaate tabel 19.

T a b e l 19 .

Produktiivloomade arv Eesti NSV-s
(aasta lõpu seis tuhadetes)

	1944.a.	1949.a.	1955.a.	1959.a.
Veised	401,4	450,2	437,8	486,3
neist lehmi	226,5	294,1	263,8	291,6
Sead	196,2	279,7	279,0	472,3
Lambad ja kitsed	264,4	287,6	241,6	280,9

Loomade arv viimastel aastatel on küll suurenenud, kuid see ei rahulda veel vajadusi, eriti aga lehmade osas. Viimase kahe aasta (1959 - 1960) jooksul suurenes veiste arv vabariigis 9 protsenti, sealhulgas lehmade arv aga ainult 3,8 protsenti. Samal ajal kasvas sigade arv 34,5 protsenti ja lindude arv 86 protsenti. Veiste, eriti aga lehmade arvu aeglane kasv on suurel määral tingitud söödabaasi nõrkusest ja tööjõu nappusest loomakasvatufarmides ning tööprotsesside madalast mehhaniseerimise tasemest. Nii oli näiteks 1960. aastal mehhaanilisele lüpsile sovhoosides üle viidud 70 protsenti lehmadest, kolhoosides aga ainult 15 protsenti.

100 hektari põllumajanduslikult kasutatava maa kohta

oli vabariigis 1958. aasta lõpul 23,5 veist, sealhulgas 14,8 lehma, ja 13,1 lammast. Suhteliselt kõrgem loomade arvuline tihedus iseloomustab keskrajoone, kus 100 hektari kohta on 25 - 30 veist, sealhulgas 15 - 18 lehma. Kässoleva seitseasaku lõpuks peab iga põllumajandusliku maa 100 hektari kohta olema umbes 30 - 40 veist, sealhulgas 20 -25 lehma, ja 15 lammast. Eesrindlikes majandites on see tase juba praegu saavutatud.

Suuremat edu on saavutatud loomade produktiivsuse alal.

T a b e l 20 .

Loomakasvatuse produktiivsus Eesti NSV-s.

	1940.a.	1950.a.	1955.a.	1957.a.	1960.a.
Toodetud piima lehma kohta (kg)	1976	1754	2101	2639	2771
Toodetud villa lamba kohta (kg)	1,8	2,5	2,2	2,9	
Toodetud mune kana kohta (tk)	113	61	74	86	136

Karja produktiivsuse tõus on saavutatud peamiselt loomade parema söötmisega, sihikindla tõuaretustööga ja tõuloomade arvu suurendamisega ning mitmesuguste progressiivsete võtete ja meetodite rakendamisega. 1959. aastast alates hakati ulatuslikult kasutama selliseid progressiivseid võtteid nagu veiste vabapidamine, nuumsigade pidamine suurtes gruppides, lindude pidamine sügaval allapanul. lehmade mehhaaniline lüpmine, kunstlik seemendamine jt. Järjest laialdasemalt areneb sotsialistlik võistlus üksikute majandite ja tervete rajoonide vahel.

Veisekasvatuse produktiivsuse kohta annab ülevaate tabel 20. Arenenud loomakasvatusega rajoonides ja majandites on karja produktiivsus veelgi kõrgem. Eesrindlikes kolhoosides nagu Paide rajooni "Estonia"; Elva rajooni Hellenurme, Tapa rajooni "Kalevipoeg" jt. ulatus piimatoodang lehma kohta 4000-4400 kilogrammini. Eesrindlikes sovhoosides moodustas piima-

toodang lehma kohta üle 5000 kilogrammi. Loomakasvatuse üldist arengutaset vabariigis iseloomustab tabel 21.

T a b e l 21.

Tähtsamate loomakasvatussaaduste tootmine
Eesti NSV-s.

	1953.a.	1959.a.	1965.a.
Ühe elaniku kohta			
piima (kilogrammides)	489	679	1000
liha tapakaalus (kilogrammides)	48	74,6	120
mune (tükides)	134	170	200
100 hektari põllumajanduslikult kasutatava maa kohta			
piima (tsentnerites)	242,5	423,0	680,0
liha tapakaalus (tsentnerites)	23,9	46,5	81,0
100 hektari teravilja külvi-pinna kohta			
mune (tuhandetes tükides)	32,8	72,9	78,0

Veisekasvatuses on Eesti NSV-s levinud kolm tõugu: eesti punane, eesti mustakirju ja eesti maatõug, kusjuures suurem osatähtsus on eesti punast tõugu veistel, kellel on rasvaprotsent piimas ja väljalüps küllaltki kõrge.

Üle 60 protsendi vabariigis toodetavast lihast annab seakasvatus. Seatõugudest aretatakse eesti suurt valget tõugu siga ning eesti lontkõrvalist siga. Seejuures häid tulemusi annab nende tõugude tarberistamine. Üksikute tõuloomade puhul kulutatakse 1 kilogrammi kaaluivve saavutamiseks 3,6 - 3,8 söötühikut (vabariigis keskmiselt 5 - 5,5 söötühikut).

Seakasvatuse produktiivsuse tõusu iseloomustab nii põrsaste arvu suurenemine emise kohta kui ka õppäevaste juurdekasvude suurenemine. Kui 1955. aastal toodeti Eesti NSV kolhoosides emise kohta ainult 3,4 tsentnerit sealiha, siis juba 1957. aastal moodustas see 8,5 tsentnerit, sovhoosides

aga 14,3 tsentnerit. 1960. aastal saadi vabariigis keskmiselt iga 100 emise kohta 2600 põrsast.

Ka lambakasvatuse produktiivsuse tõstmisel on rida kolhoose saavutanud häid tulemusi. Ligi 200 kolhoosis ületab keskmine villatoodang lamba kohta 4 kilogrammi. Levinenumaks lambatõuks on Eesti NSV-s poolpeenvillaline tumedapealine lammast ja poolpeenvillaline eesti valgepealine lammast.

Linnukasvatusest arendatakse peamiselt kanakasvatust, kus kanade arv moodustab lindude üldarvust üle 95 protsendi. Keskmine munatoodang kana kohta moodustab eesrindlikes majandites üle 200 muna.

Koos loomade arvu suurenemisega ja produktiivsuse tõusuga on kasvanud loomakasvatussaaduste tootmine ja varumine. Ainult kahe viimase aasta jooksul kasvas lihatooodang kõigi kategooriate majandis 30 protsenti, piimatoodang 17 protsenti ja munatoodang 23 protsenti.

T a b e l 22 .

Loomakasvatussaaduste kogutoodang Eesti NSV-s.

	1940.a.	1950.a.	1958.a.	1959.a.	1965.a.
Piim (tuhandetes tonnides)	782	508	732	813	1300
Liha (tapakaalus tuh. tonnides)	72	54	78	89	157
Munad (milj. tük- kidee)	134	122	188	204	260
Vill (tuh. tonnides)	0,8	0,6	0,6	0,7	0,8

Koos loomakasvatussaaduste tootmise kasvuga, suurenes ka riiklik varumine. 1960. aastal müüdi riigile liha 95 tuhat tonni, täites liha varumise plaani 150 protsendiliselt, piima varuti 556 tuhat tonni.

NLKP Keskkomitee 1961. aasta jaanuaripleenum kavandas uued suured ülesanded loomakasvatussaaduste tootmise ja varumise alal lähemateks aastateks. Pleenumi otsuses nähakse

ette Eesti NSV-s liha riikliku varumise mahuks 125 tuhat tonni ja piima varumise mahuks 800 tuhat tonni.

K i r j a n d u s .

Lenin, V. I., Teosed, 31. kd., Tallinn 1955.

Lenin, V. I., Teosed, 32. kd., Tallinn 1955.

Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, III osa, Tallinn 1957.

Loomakasvatussaaduste tootmise suurendamisest, NLKP Keskkomitee pleenumil 31. jaanuaril 1955.a. seltsimees N. S. Hruštšovi ettekande põhjal vastuvõetud otsus, Tallinn 1955.

Põllumajanduse arendamise tulemusi viimase viia aasta jooksul ja põllumajandussaaduste tootmise edasise suurendamise ülesanded. Seltsimees N. S. Hruštšovi ettekanne NLKP Keskkomitee pleenumil 15. detsembril 1958, Tallinn 1958.

NLKP Keskkomitee 1959. aasta detsembripleenumi materjale, Tallinn 1960.

NLKP Keskkomitee 1961. aasta jaanuaripleenumi materjale, Tallinn 1961.

Matin, V., Bronštštein, M., Eesti NSV põllumajanduse kollektiviseerimine ning selle sotsiaalsed ja majanduslikud tulemused, Tallinn 1959.

Eesti NSV, Andmete kogumik. Koostanud V. Tarmisto, Tallinn 1959.

Eesti NSV Teaduste Akadeemia Majanduse Instituut, Põlluma-
jandusökonoomika küsimusi III, Tallinn 1960.

Eesti NSV Ministrite Nõukogu juures asuv Statistika Keskva-
litsus, Nõukogude Eesti saavutusi 20 aasta jooksul. Statis-
tiline kogumik, Tallinn 1960.

Кузминов И. С., Гумеров М. Н. и Ловков Я. А., Экономика
социалистического сельского хозяйства, Москва, 1959.

S i s u k o r d .

	S a a t e k s	
T e e m a .	TERAVILJA TOOTMISE ÕKONOOMIKA	4
I.	Teravilja tootmise tähtsus Nõukogude Liidu majanduses	4
II.	Nõukogude Liidu koht maailma teravilja- toodangus	12
III.	Teravilja kogusaak ja varumine Nõukogude Liidus	14
IV.	Vabariikide ja üksikute piirkondade osa- tähtsus teravilja tootmises	17
V.	Teraviljakultuuride külvipinna struktuur.	21
VI.	Teraviljakultuuride saagikus	23
VII.	Uudis- ja jäätmaade ülesharimine.	28
VIII.	Tööviljakuse tõstmine ja tootmiskulude alandamine teraviljamajanduses	29
IX.	Teravilja tootmine Eesti NSV-s	31
T e e m a .	LOOMAKASVATUSE ÕKONOOMIKA	35
I.	Loomakasvatuse tähtsus NSV Liidu rahva- majanduses	35
II.	Loomakasvatuse areng NSV Liidus	37
III.	Loomakasvatuse tähtsamad tootmissuunad NSV Liidus	47
IV.	Loomakasvatussaaduste tootmine 100 hektari põllumajanduslikult kasutatava maa kohta.	54
V.	Loomakasvatusturmade mehhaniseerimine ja elektrifitseerimine	57
VI.	Loomakasvatuse Eesti NSV-s	60
	K i r j a n d u s	65

Hind/13 kop.

A-24102

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00359098 3